

Дієві особи

КЛАВДІЙ, король Данії
ГАМЛЕТ, син попереднього і небіж теперішнього короля
ПОЛОНІЙ, лорд-канцлер
ГОРАЦІО, приятель ГАМЛЕТА
ЛАЕРТ, син ПОЛОНІЯ
БОЛЬТІМАНД, }
КОРНЕЛІЙ, } придворці
РОЗЕНКРАНЦ, }
ГІЛДЕНСТЕРН, }
ОЗРИК,
пан
священик
МАРЦЕЛЛ, }
БЕРНАРДО, } старшини
ФРАНЦІСКО, вояк
РЕЙНАЛЬДО, служник ПОЛОНІЯ
актори
двоє клоунів-могильників
ФОРТІНБРАС, принц норвезький
капітан
англійські послы
ҐЕРТРУДА, королева Данії, мати ГАМЛЕТОВА
ОФЕЛІЯ, дочка ПОЛОНІЯ
панове, пані, старшини, вояки, моряки,
посланці та інші з почету
дух Гамлотового батька

* * *

Місце дії — Данія

ПЕРША ДІЯ

Перша сцена

Ельсінора. Тераса перед замком.

(ФРАНЦІСКО на варті. Входить до нього БЕРНАРДО).

БЕРНАРДО.

Хто там?

ФРАНЦІСКО.

Хто йде? Спинись! Який пароль?

БЕРНАРДО.

Нехай живе король!

ФРАНЦІСКО.

Бернардо?

БЕРНАРДО.

Я!

ФРАНЦІСКО.

Ти саме вчас прийшов. Який ти справний!

БЕРНАРДО.

Вже б'є дванадцята; йди спать, Франціско!

ФРАНЦІСКО.

За це я дякую, бо лютий холод,
і сумно тут.

БЕРНАРДО.

А як вам вартувалось?

ФРАНЦІСКО.

Ніде ані шиширж!

БЕРНАРДО.

Ну, надобраніч!

Як стрінеш ти Горація й Марцелла,
скажи, хай поспішать на варту стати.

ФРАНЦІСКО.

Оце, мабуть, вони... Агов! Хто йде?

(Входять ГОРАЦІО й МАРЦЕЛЛ).

ГОРАЦІО.

Держави друзі...

МАРЦЕЛЛ.

... короля підданці.

ФРАНЦІСКО.

Добраніч вам!

МАРЦЕЛЛ.

Прощай, вояче чесний.

Хто заступив тебе?

ФРАНЦІСКО.

Бернардо тут.

Ну, надобраніч вам!

(Виходить).

МАРЦЕЛЛ.

Агов! Бернардо!

БЕРНАРДО.

Чи тут Горацію?

ГОРАЦІО.

Немов би тут!

БЕРНАРДО.

Вітаю вас, Горацію, Марцелле!

МАРЦЕЛЛ.

Ну що, чи появлявся знов той дух?

БЕРНАРДО.

Не бачив я нічого.

МАРЦЕЛЛ.

Горацію, той каже — це химери
і віри нам не йме, що двічі вже
з'являлася ота жажна мара.

Ну, так отож його ми попросили,
щоб з нами вартував він цієї ночі:
коли тут знов появиться той привид,
нехай невіра зайде з ним в розмову.

ГОРАЦІО.

Та ну бо цить! Не з'явиться. . .

БЕРНАРДО.

Сідай!

Ми знову атакуємо твій слух,
що, мов фортеця, проти нас замкнувся:
було це двічі уночі.

ГОРАЦІО.

Гаразд,

сідаймо і послухаймо Бернарда.

БЕРНАРДО.

В останню ніч,
коли он та далека зірка в небі,
свій круг завершивши, світила там,
де світить і тепер, я і Марцелл,
як саме дзвін пробив годину...

(Входить ДУХ).

МАРЦЕЛЛ.

Цить-цить, мовчи; дивись, он знов іде!

БЕРНАРДО.

Та сама постать, що й король покійний.

МАРЦЕЛЛ.

Спитай його, Горацію: ти вчений.

БЕРНАРДО.

А чи ж не схожий він на короля?

ГОРАЦІО.

Ще й як! Мене проймає жах і подив.

БЕРНАРДО.

Він слова жде!

МАРЦЕЛЛ.

Промов, Горацію!

ГОРАЦІО.

О, хто ти, що блукаєш уночі,
одягши ту військову пишну зброю,
в якій ходжав колись король покійний?

Кажи! Тебе я небом заклинаю!

МАРЦЕЛЛ.

Образився...

БЕРНАРДО.

Дивись, вже геть іде!

ГОРАЦІО.

О, стій! кажи! тебе я заклинаю!

(Виходить ДУХ).

МАРЦЕЛЛ.

Пішов, не відповівши.

БЕРНАРДО.

Ну що ж, Горацію!

Ти весь пополотнів, тремтиш, як лист.

Невже це все не більше, як химера?

Що скажеш ти?

ГОРАЦІО.

Ось присягнузь: я б віри не поймав,
якби не бачив все на власні очі.

МАРЦЕЛЛ.

Чи схожий він на короля?

ГОРАЦІО.

Як ти на себе!

Така була колись на ньому зброя,
як люто стявся він з норвежцем гордим,
так брови супив він, коли у сварці
із санок витрусив на лід поляка.

Як дивно все...

МАРЦЕЛЛ.

Вже двічі він в цю мертву, глупу пору
пройшов повз нас військовою ходою.

ГОРАЦІО.

Це все збагнути я ніяк не можу,
але гадаю, що воно віщує
якісь негоди злі державі нашій.

МАРЦЕЛЛ.

Гаразд, сідайте, друзі, та й скажіть,
коли хто знає з вас: навіщо всі
так мучаться, вартуючи щоночі;
навіщо день-у-день гармати ллюють,
купують у сусід воєнну зброю,
та ще на корабельнях так працюють,
що вже й неділя всім за будень стала?
Навіщо поспіх цей і ця гарячка,
що спарувала ніч і день у праці?
Хто міг би це нам з'ясувати?

ГОРАЦІО.

Я!

Пішла вже поголоска. Наш король,
що тінь його ми бачили недавно,
колись побився навзаклад з норвезьким:
король норвезький Фортінбрас позаздрив
отій великій славі, що її
здобув собі хоробрістю наш Гамлет,
і викликав його на герць смертельний.
Тут Фортінбрас загинув, а була в них
печаткою й законом стверджена
угода, за якою припадали
всі землі й володіння переможцю:

якби загинув наш король у герці,
то і його країни, як застава,
законно Фортінбрасові припали б.
Отож за договором чесним Гамлет
успадкував ті землі. А тепер
син Фортінбраса, сповнений завзяття
палкий юнак, стягнув лихих паливод,
харцизників, охочих до пригод,
які за хліба шмат підуть на все.
Отож юнак цей має на меті,
— як це наш уряд зразу розкусив, —
назад здобути збройною рукою,
відвоювати землі ті, які
утратив батько. Це, як я гадаю,
і є причина наших готувань.
Тому щоночі пильна варта й чата,
тому по всій країні метушня.

БЕРНАРДО.

Мабуть, що так воно, а не інакше,
бож не даремно тут, закутий в броню,
блукає віщій привид короля,
що був і є причиною цих звад.

ГОРАЦЮ.

Це порошок, що сліпить нам око.
Колись в високім і преславнім Римі,
як мав загинути великий Цезар,
мерці у саванах, з могил тікавши,
по вулицях блукали і квиліли.
Зірки хвостаті і роса кривава
прозвістками були, і плямами
взялося сонце, а світило вогке,
якому хлань Нептунова кориться,

затъмрилось, немов би в судний день.
Чи ж не такі знамена і тепер
являли вкупі нам земля і небо?
Це тільки віщуни лихої долі,
предтечі горя, кари і біди,
які відвідають країну нашу.

(Повертається ДУХ).

О цить! дивись! Он знов воно іде!
Спиню його, хоч би й мені тут смерть!
Примаро, стій! Як є у тебе голос,
заговори!

Якщо я можу вдіяти добро,
що принесе тобі й мені спасіння,
заговори!

Якщо загрожує державі доля
лиха, яку ще одвернути можна,
заговори!

Якщо ти за життя скарби нагарбав,
неправдою здобуті, й закопав
та мучишся, блукаючи по смерті,
заговори, спинись, заговори!

(Співає півень).

Спини його, Марцелле!

МАРЦЕЛЛ.

Я вдарю галябардою!

ГОРАЦІО.

Удар, спини!

БЕРНАРДО.

Він тут!

ГОРАЦЮ.

Він там!

МАРЦЕЛЛ.

Він щез!

(Виходить ДУХ).

Образився, бож він такий величний,
а ми спинить хотіли силоміць.
Він, наче те повітря, невразливий,
удари наші — тільки зла наруга.

БЕРНАРДО.

Хтів щось сказати — та півень проспівав.

ГОРАЦЮ.

Здригнувся він, як та душа пропаца
на поклик владної сурми. Я чув:
як скоро півень, ранішній трубач,
своїм дзвінким і голосистим співом
розбудить бога денного від сну,
то блудний дух, хоч де б він був в ту пору,
— на морі, на землі, в огні, в повітрі, —
на поклик цей додому поспішає.
Ми в цьому впевнились на власні очі.

МАРЦЕЛЛ.

Розтанув він, як півень проспівав.
Я чув, як настає пора, коли ми
святе Різдво Спасителя святкуєм,
то цілу ніч досвітній птах співає.
Не сміє жаден дух тоді блукати.
Зцілющі ночі ті, планети щастя
несуть, відьми не сміють чаклувати,

бо це пора священна й благодатна.

ГОРАЦЮ.

І я так чув і трохи віри йому.
Та гляньте, ранок у плащі багрянім
зі сходу йде по росянім узгір'ї.
Вже годі вартувать! Моя порада:
все, що ми бачили цієї ночі,
нам треба Гамлетові розказати.
Чи згідні ви? Бо цього вимагають
наш обов'язок і відданість наша.

МАРЦЕЛЛ.

Гаразд. Хай буде так! А я вже знаю,
де цього ранку нам його знайти.

(Виходять).

Друга сцена

Парадний покій у замку.

(Входять КОРОЛЬ, КОРОЛЕВА, ГАМЛЕТ, ПОЛОНІЙ, ЛАЕРТ, ВОЛЬТІМАНД, КОРНЕЛІЙ, ПАНСТВО й ПОЧЕТ).

КОРОЛЬ.

Яскраві ще болючі спогади
про наглу смерть улюбленого брата;
нам слід було б ще серцем сумувати,
і мусила б уся країна стати
скорботою зборозненим чолом;
але наш розум переміг природу,
ми з мудрим сумом згадуємо брата,
не забуваючи й себе: отож
із радістю, потьмареною смутком,
з очами повними і сліз, і втіхи,
весільний спів з'єднавши з похоронним,
урівноваживши журбу і щастя,
ми нашу братову і найяснішу
володарку потужної держави
дружиною своєю нарекли.

На це була ухвала ваша мудра
і ваша згода. Дяка вам за все.

А далі знайте, юний Фортінбрас,
який, мабуть, нас має за ніщо
та думає, що після смерти брата
державна наша вкрай вже розхиталась,
весь сповнений високодумних мрій,
посланнями нам часто докучає

та вимагає повернути землі,
що їх законно наш хоробрий брат
колись у його батька відібрав.
Це все. І от покликали ми вас,
щоб сповістити, що ми написали
листа до Фортінбрасового дядька.
Старий, до ліжка хворістю прикутий,
не відає нічого і не знає
про заміри небожа, що вербує
те військо із його підданців. Хай він
край покладе цій авантурі. Отже,
вас двох, Корнеліє і Вольтіманде,
до короля норвезького з листом
ми виряджаємо, не даючи
ніяких ширших повноважень вам,
аніж зазначено у цій статті.
Прощайте й виявіть свою ретельність.

КОРНЕЛІЙ і ВОЛЬТІМАНД.

Вона себе покаже в цьому ділі!

КОРОЛЬ.

Я цього певен. Прощавайте, друзі!

(Виходять ВОЛЬТІМАНД і КОРНЕЛІЙ).

Тепер, що тї, Лаерте, скажеш нам.
У тебе є до нас якесь прохання.
Якщо воно до речі, то не марно
твій голос пролунає. Бач, ти ще
не попросив — а я вже пропоную.
Як волю серця волисть голова,
як ротіві прислужує рука,
так твого батька данський трон милує.
Що хочеш ти, Лаерте?

ЛАЕРТ.

Володарю!
До Франції дозвольте повернутись,
бо звідти я прибув сюди, щоб вам
при коронації віддати шану.
Тепер я виконав цей обов'язок
і лину знов до Франції думками.
Хай зволить ваша ласка королівська!

КОРОЛЬ.

Чи зволить батько твій? Полонію!

ПОЛОНІЙ.

Він, пане, винудив у мене згоду
настирливими просьбами своїми,
і я ухвалу дав — приклав печатку,
і теж прошу, щоб був на це ваш дозвіл.

КОРОЛЬ.

Рушай! Ти добру вигодив годину,
Лаерте мій. Щасливої дороги!
А ти, мій рідний Гамлете, мій сину...

ГАМЛЕТ (нишком).

Рідня, та не споріднена душа.

КОРОЛЬ.

Чого тебе ще хмари сповивають?

ГАМЛЕТ.

Ні, я купаюся в проміннях сонця!

КОРОЛЕВА.

Зміни, мій Гамлете, цю барву ночі

і приязно поглянь на короля,
та не шукай, втопивши очі в землю,
шляхетного отця, що в ній спочив.
Все, що живе, помре, щоб перейти
у лоно вічності, і споконвіку
ведеться так. Це наш утертий шлях.

ГАМЛЕТ.

О, так, мадам, це шлях утертий!

КОРОЛЕВА.

То

чого ж ти на виду такий сумний?

ГАМЛЕТ.

Не тільки на виду, на вид, на вигляд!
Оцей мій чорний плащ, кохана мати,
звичайні шати темної жалоби,
цей спертий віддих і важкі зідхання,
і сліз рясний струмок, що лле з очей,
і розпачу відбиток на обличчі,
всі образи і вияви журби, —
все це не зраджує мене: це вигляд,
це все людина може **удавати**.
Сум справжній там, у серці, невидимий,
а це — ті шати, що скорботі личать.

КОРОЛЬ.

У тебе, Гамлете, чутливе серце:
похвально, так за батьком побиватись.
Але твій батько теж утратив батька,
а батьків батько теж, і син повинен
посумувати слухний час — та й годі,
а так уперто в тузі горювати —
це нечестивство, гріх, і це немужньо.
Це бунт і непокора небесам,

це виявляє кволий дух і розум
не досить вишколений, примітивний:
ми ж знаємо, що це — утертий шлях,
найзвичайнісінька у світі річ.
Навіщо ж це, обурившись, отак
до серця брать? Це гріх проти небес,
гріх проти мертвих, гріх проти природи.
І нерозумно це, бо споконвіку
вмирили всі батьки, й над кожним трупом
лунав і по сей день лунає вирок:
»Так мусить бути!« Об землю вдар журбою,
о Гамлете, — вона ж бо не pomoже.
Тобі за батька я. Хай знає світ,
що ти до трону нашого найближчий,
і що до тебе я любов плекаю
не меншу, як до сина ніжний батько.
Не дуже нам до серця припадає
твій намір їхати до Віттенбергу,
й продовжувати студії свої:
ми просимо тебе, зостанься тут,
під нашим пильним доглядом ласкавим,
двораче перший наш, мій брате й сину.

КОРОЛЕВА.

Хай мати не марнує слів: зостанься,
о Гамлете, не їдь до Віттенбергу.

ГАМЛЕТ.

Скорюсь, оскільки мога, королево!

КОРОЛЬ.

Це відповідь і гожа, і похвальна —
будь, як король, у Данії. (До КОРОЛЕВИ) Ходім!
Ця лагідна і добровільна згода
мов усміхом осяяла нам серце.

Отож даю наказ: про кожний келіх,
що вихилятиме в цю ніч король,
нехай гармата хмари сповіщає,
небесний грім нехай вторить громам
земним на бенкеті бучнім. Ходім!

(Виходять усі, крім ГАМЛЕТА).

ГАМЛЕТ.

Якби ж то ця міцна, тривала плоть
розпалася, розтанула росою!
Навіщо нам Господь заборонив
собі вкорочувати віку? Боже!
Яке нікчемне, марне та огидне
все, все життя! Тьху, тьху! Цей світ — немов
город неполотий, що геть заріс
кропивою та буйним бур'яном!
О, як воно могло дійти до цього?!
Два місяці, як він помер! О, ні,
ще й двох нема! Король, що проти нього
оцей король — як фавн супроти Феба!
Він матір так кохав, що й вітерцям
не дозволяв лиця її торкатись.
О, небо й земле! Спогади, умріть!
Вона горнулася до нього, так
немов любовна спрага ще зростала
від пестоців його. А не минув
ще місяць, як... Не хочу згадувать.
Нікчемство — назва вам, усі жінки!
За місяць!.. Не стоптала й черевиків,
що в них вона за тілом батька йшла,
мов та Ніоба, вся в сльозах, і от...
О Господи, тварина нерозумна,
і та за мертвим довше сумувала б!
За дядька віддалась, який на батька

скидається, як я на Геркулеса!
Один лиш місяць! Ще й облудні сльози
не висохли в роз'ятрених очах,
як віддалась. О, як вона спішила
на ложе кровозмісної розпусти!
З цього добра ніякого не буде.
О, серце, розірвись! Мовчати мушу.

(Входять ГОРАЦІО, МАРЦЕЛЛ і БЕРНАРДО).

ГОРАЦІО.

Вітайте, ваша світлосте!

ГАМЛЕТ.

Радію вам...

Гораціо! Невже це справді ти?

ГОРАЦІО.

Покірний ваш слуга, достойний принце!

ГАМЛЕГ.

Слуга? О, ні. Мій добрий, вірний друг!

Чого це ти приїхав з Віттенбергу?

Це ти, Марцелле?

МАРЦЕЛЛ.

Мій добрий принце...

ГАМЛЕТ.

Я дуже радий вам. (До БЕРНАРДА) Вітаю щиро.

Чого ж це з Віттенбергу ти приїхав?

ГОРАЦІО.

А так, щоб трохи байдиків побити.

ГАМЛЕТ.

Це й ворог твій сказати б не посмів.

Я вуха затуляю, бо не хочу
від тебе наклепу такого слухать.
Я знаю сам: який там з тебе байда!
Яке у тебе діло в Ельсінорі?
Заки поїдеш, пить тебе научим.

ГОРАЦЮ.

Мій принце, я на похорон приїхав.

ГАМЛЕТ.

О, не глузуй ти з мене, добрий друже!
Скажи, що ти приїхав на весілля.

ГОРАЦЮ.

Воно і справді якось швидко сталося.

ГАМЛЕТ.

О, це ощадність, друже мій, ощадність!
На стіл весільний подали ті страви,
які від похорону залишились.
О, краще би мені було зустрітись
з найгіршим ворогом в раю, аніж
до цього дня дожить. Я батька бачу.

ГОРАЦЮ.

Як бачите його, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Очами духу.

ГОРАЦЮ.

Я знав його: він був король хоробрий.

ГАМЛЕТ.

І справжній муж, бо що не цаль — герой.
Я рівного йому ніде не бачив.

ГОРАЦІО.

А я його, здається, вчора бачив.

ГАМЛЕТ.

Кого?

ГОРАЦІО.

Отця покійного...

ГАМЛЕТ.

Покійного отця?

ГОРАЦІО.

Вгамуйте на хвилину подив свій
і вислухайте, принце, нас уважно.
Оці панове свідками були...
Ми чудо бачили...

ГАМЛЕТ.

Кажіть мерщій!

ГОРАЦІО.

На чатах стоячи, дві ночі поряд
це бачили Бернардо і Марцелл.
Опівночі, у темряву, у глупу,
являвся привид їм — мов батько ваш,
від голови до п'ят закутий в броню.
Повільно, тричі, кроком урочистим
пройшов він перед їхніми очима,
близесенько. Вони ж поторопіли,
драглями начебто взялися з жаху,
стояли мовчазні і безсловесні.
Вони це потай звірили мені,
і в третю ніч я з ними став на чатах.
Все справдилось, бо о ту саму пору

з'явився дух, і був той привид схожий,
як між собою схожі ці долоні.

ГАМЛЕТ.

А де це відбувалось?

МАРЦЕЛЛ.

Мій принце, на терасі, де вартують.

ГАМЛЕТ.

А чи заговорили ви до нього?

ГОРАЦЮ.

О, так! Та дух не відповів мені,
і тільки раз він голову підніс,
неначе хтів до нас промовить слово,
та півень проспівав, і дух стелувся
і зник з-перед очей.

ГАМЛЕТ.

О, як це дивно!

ГОРАЦЮ.

Заприсягаюся життям: це правда.
Ми думали, що обов'язок наш —
вам розказати все.

ГАМЛЕТ.

Так-так. І це мене вже непокоїть.
Чи ви вартуете сьогодні?

МАРЦЕЛЛ і БЕРНАРДО.

Так.

ГАМЛЕТ.

Закутий в броню, кажете?

МАРЦЕЛЛ і БЕРНАРДО.

У броню.

ГАМЛЕТ.

Від голови до п'ят?

МАРЦЕЛЛ і БЕРНАРДО.

Від голови до п'ят, мій принце!

ГАМЛЕТ.

А чи ви бачили його лице?

ГОРАЦЮ.

О, так! Було підняте забороло.

ГАМЛЕТ.

А чи дивився він похмуро?

ГОРАЦЮ.

Лице було не гнівне, а сумне.

ГАМЛЕТ.

Червоне, чи бліде?

ГОРАЦЮ.

Бліде, бліде.

ГАМЛЕТ.

І пильно він дививсь на вас?

ГОРАЦЮ.

О, пильно.

ГАМЛЕТ.

Шкодную, що не був я з вами.

ГОРАЦЮ.

Вас острах би пойняв.

ГАМЛЕТ.

Мабуть, мабуть. А довго він барився?

ГОРАЦЮ.

До ста ви встигли б полічити.

МАРЦЕЛЛ і БЕРНАРДО.

О, довше, довше!

ГОРАЦЮ.

В той раз, як я був, — ні.

ГАМЛЕТ.

А борода яка у нього, сива?

ГОРАЦЮ.

Така, як за життя: сріблясто-чорна.

ГАМЛЕТ.

Ну, я сьогодні з вами повартую;
він, може, прийде знов.

ГОРАЦЮ.

Авжеж він прийде.

ГАМЛЕТ.

Як постать батькову він прибере,
я з ним заговорю. Хоч би й там пекло
зайшлося галасом. Я попрошу вас:
як досі ви про цю мару мовчали,
так ви й надалі затаїть пригоду.
І що б не трапилось вночі сьогодні,

нікому не кажіть за це ні слова.
Я вам віддячу за любов. Прощайте!
Перед дванадцятою на терасі!
Я буду там.

УСІ.

Ми, принце, ваші слуги!

ГАМЛЕТ.

Не слуги ви, а други! Прощавайте!

(Виходять усі крім ГАМЛЕТА).

Мій батько в броні! Тут не все гаразд.
Якби скоріше ніч! А ти чатуй:
діла злочинницькі побачать світ,
дарма, що їх присипано землею.

(Виходить).

Третя сцена

Покій в домі у Полонія.

(Входять ЛАЕРТ і ОФЕЛІЯ).

ЛАЕРТ.

Вже речі всі мої на кораблі.
Прощай, о сестро! З вітром ходовим,
як буде лиш нагода, надішли
про себе звістку. Не барись.

ОФЕЛІЯ.

О, ні.

ЛАЕРТ.

А щодо Гамлетових залицянь,
то це у ньому грає кров, це жарт,
фіялка, що на провесні розквітла.
Солодким запахом вона, тендітна,
чарує мить коротку — та й по тому.

ОФЕЛІЯ.

Невже по тому?

ЛАЕРТ.

Так, не мрій багато.
Бо тіло, як росте, то набирає
не тільки моці і снаги: коли
зростає храм — зростає й літургія,
яку в тім храмі править дух. О, може,

тебе кохає ніжно він тепер,
без хитрощів, без плям його любов.
Та стережись: не вільний він у вчинках.
З народження на ньому обов'язок.
Не може він, як прості люди, сам
обрати, бо від вибору залежить
добробут цілої держави. Отже,
той вибір мусить тілові коритись,
якому був і є він головою.
Коли він скаже, що тебе кохає,
то ти словам не дуже віри йми:
не завжди може слово ділом стати,
бо Гамлет зволить тільки те вчинити,
на що дасть згоду Данії народ.
І зваж: ти втратиш честь, коли захоче
ти будеш слухати його пісень,
або відкриєш чистий скарб дівочий
його неугамованим жаданням.
О, стережись, Офеліє, сестричко,
ховайся в захисток, щоб не сягали
до тебе стріли пристрасти палкої,
бо непорочна діва надто щедра,
коли вона для місяця ясного
оголює свою дівочу вроду.
Саму чесноту не мине обмова,
і черв підточує весни первоцвіт
раніше, ніж бруньки його розпукнуть.
За молодощів, ранком росяним
вітри отруйні нищать ніжний квіт —
о, стережися. Страх дає безпеку,
а молодість сама собі є ворог.

ОФЕЛІЯ.

Моему серцю буде ця наука

за вартового. Ти ж, мій любий брате,
не будь, як проповідник нечестивий,
що вказує тернистий шлях до неба,
а сам у слаській млості розкошує,
простуючи квітчастою тропою
гріха й глузуючи з своїх порад.

ЛАЕРТ.

Ні, ні! . . Я забаривсь. Он батько йде.

(Входить ПОЛОНІЙ).

Оце ми вдруге будемо прощатись.
Щаслива мить: благословення, дане
нам двічі — це подвійна благодать.

ПОЛОНІЙ.

О, ти ще тут! Мерщій, мерщій, Лаерте,
бо вже вітрила вітер надимає.
Прийми моє благословення й з ним
оці мої поради закарбуй
у пам'яті: не будь швидкий на слово;
заки чинити, вчинок обміркуй.
Ласкавий будь, але не будь з людьми
запанібрата. Вірного лиш друга
прикуй до себе ланцюгами з криці,
не ручкайся із приятелем кожним,
що вилупився щойно із яйця.
У сварку не встрявай, а посварившись,
гляди, щоб ворог твій тебе боявся.
На слух будь щедрий, на слова — скупий,
поради більше слухай, ніж давай.
Хай буде одяг твій такий, як личить
твоїм достаткам, але не химерний
і не вибагливий, хоча й багатий,
одежа бо виказує людину.

У Франції, в добірнім товаристві,
всі люди добре знаються на цьому.
Не позичай і наборг не бери:
позичивши, з грошима втратиш друга,
борги ж тобі зруйнують господарство.
А над усе: собі ти вірним будь,
і звідси висновок, як день, ясний:
з людьми не можеш бути ти нецирим.
Прощай! Нехай зросте в тобі цей засів.

ЛАЕРТ.

Прощайте, батьку любий мій!

ПОЛОНІЙ.

Не гай часу: тебе вже слуги ждуть.

ЛАЕРТ.

Прощай, Офеліє, і пам'ятай,
що я сказав.

ОФЕЛІЯ.

Твої слова замкнула
я в пам'яті своїй, а ключ — у тебе.

ЛАЕРТ.

Прощай!

(Виходить).

ПОЛОНІЙ.

Що, донько, він тобі казав?

ОФЕЛІЯ.

За Гамлета була у нас розмова.

ПОЛОНІЙ.

До речі це. Гаразд!

Мені казали, що тепер частенько
принц Гамлет гає вільний час з тобою,
а ти охоча бавитися з ним.
Коли це так, — мене бо добрі люди
остерігали, — то скажу тобі,
що ти себе поводити не вмієш.
Скажи мені, що сталося між вами?

ОФЕЛІЯ.

О, він не раз освідчував мені
своє кохання. . .

ПОЛОНІЙ.

Кохання! Цить! Ти як дурне дівчатко,
ще недосвідчене у небезпеках.
Отим освідченням ти віри ймеш?

ОФЕЛІЯ.

Не знаю, батьку, що мені й гадати.

ПОЛОНІЙ.

А я навчу: гадай, що ти — дитя,
не слухай тих освідчень не при свідках.
Шануйся; їм ціна — щербатий гріш.
Якби з-за тих освідчень не ославив
тебе на цілий світ несвітський сором.

ОФЕЛІЯ.

Він, тату, залицявся до мене чесно.

ПОЛОНІЙ.

Ей, чесно, — знаємо, яке це »чесно«.

ОФЕЛІЯ.

Слова свої він стверджував клятьбою,
заприсягався силами небес.

ПОЛОНІЙ.

То сільця, щоб ловити перепілок.
Я знаю сам: як кров кипить, язик
на обіцянки щедрий. О, цей пломінь,
дає він тільки світло, а не жар;
він ще й не спалахнув, як вже загас;
не уявляй, що це вогонь. Віднині
скупіша будь на пестоці дівочі,
цінуй дорожче бесіди свої
і не біжи на перший поклик принца.
Бо знаєш, Гамлет — він ще молодий,
та ще йому й простору дано більше,
аніж тобі, Офеліє. Отож
не вір його клятьбам: вони облесні,
фальшива їхня барва прикриває
бажання нечестиві. Та клятьба
бринить, немов обітниця священна,
щоб легше обдурить. Оце й усе.
Я коротко скажу: не хочу я,
щоб марно гаяла ти вільний час
на балачки і бесіди зальотні.
Гляди ж мені і все запам'ятай.

ОФЕЛІЯ.

Хай буде ваша воля, тату.

(Виходять).

Четверта сцена

Т е р а с а .

(Входять ГАМЛЕТ, ГОРАЦІО і МАРЦЕЛЛ).

ГАМЛЕТ.

Ну, й вітер дме. Який шалений холод!

ГОРАЦІО.

Сердитий і кусючий вітер.

ГАМЛЕТ.

Котра година?
Вже скоро північ.

МАРЦЕЛЛ.

Ні, вже дванадцята пробила!

ГОРАЦІО.

А я й не чув. Тоді вже близько час,
коли цей дух почне свою прохідку.

(За сценою сурми і гарматний салют).

Що означає це, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Король всю ніч сьогодні бенкетує.
Там райнське п'ють, танцюють і стрибають,
коли ж він вихиляє повний келіх,

то труби і літаври ознаймують
цей подвиг короля.

ГОРАЦІО.

Це звичай ваш?

ГАМЛЕТ.

На жаль.

Хоч я тут народивсь і змалку звик
до цього звичаю, але гадаю,
що краще нам зрестись таких звичаїв.

Така пиятика погану славу
поширює на заході і сході.

П'яницями нас люди прозивають.

Плямують нас, та іншим нашим вчинкам
хоч як вони прекрасні і високі,
не віддають належної пошани.

Воно з людьми трапляється частенько,
що є у них якась природна вада,
з якою народилися на світ,

— і це вина не їхня, а природи, —

отож буває вдача запальна,

яка руйнує розуму припони,

а то буває в них така закваска,

яка зневажає людську звичайність,

і от ці люди, маючи тавро,

— чи то природи дар, чи дар плянети, —

хоч би й у них були такі чесноти,

що іншим їх ніколи не збагнути,

за цю єдину ваду зазнають

загальної огуди: невеличка

та примішка безталану лихого

на нівець зводить їхні переваги.

(Входить ДУХ).

ГОРАЦІО.

Дивіться, принце, він!

ГАМЛЕТ.

О, захистіть нас, янголи Господні!
Чи ти душа спасенна, чи заклята,
чи з неба ти прийшов, чи з надр пекельних,
чи наміри твої лихі, чи добрі,
хто б ти не був, о привиде незнаний,
я говорю до тебе: Гамлете,
королю, батьку мій, о, відповіж,
щоб я не мучився у сліпоті.
Скажи, чому твої свячені кості,
в землі поховані, роздерли саван?
Чому гробниця, де ти спочивав,
свої важкі щеліпи мармурові
роззявила і вивергла тебе?
Навіщо, мертве тіло, ти блукаєш
у світлі місячним, закутий в крицю?
Навіщо жах наводиш ти на блазнів?
Навіщо навіваєш нам думки,
що їх душа збагнути неспроможна?
Навіщо це? Скажи, чого ти хочеш!

(ДУХ киває ГАМЛЕТОВІ).

ГОРАЦІО.

Він кличе вас, щоб ви пішли за ним,
неначе таємницю має звірить
вам одному.

МАРЦЕЛЛ

Дивіться, як привітно
він вабить вас в якесь самотнє місце.
О, ви не йдіть за ним!

ГОРАЦІО.

Ні, ні, не йдіть!

ГАМЛЕТ.

Піду, він тут не хоче промовляти.

ГОРАЦІО.

Не йдіть, не йдіть!

ГАМЛЕТ.

Чого ж мені боятись?

Мое життя і шеляга не варте,
а щб душі він може заподіять,
коли вона безсмертна, як і він?
Он знов мені киває. Я піду.

ГОРАЦІО.

А що, коли він вас у нурт затагне,
або на шпиль стрімчастої гори,
яка он там над морем височіє?
Він може на потвору обернутись
і так вас, принце добрий, налякать,
що з глузду з'їдете. Лише помисліть!
Там стоячи, і так завмреш ти з жаху,
бо голова аж оборотом піде,
як позирнеш у ту морську безодню,
що унизу клекоче.

ГАМЛЕТ.

Він киває.

Іди, а я піду слідом.

МАРЦЕЛЛ.

Не йдіть, о любий принце!

ГАМЛЕТ.

Руки геть!

ГОРАЦІО.

Послухайте, не йдіть!

ГАМЛЕТ.

То кличе доля,
вона напружила в моєму тілі
всі жили: я — мов той немейський лев.
Киває він. Пустіть мене! Клянусь,
що з вас самих я духів пороблю!
Пустіть, кажу! Я за тобою йду.

(Виходять ДУХ і ГАМЛЕТ).

ГОРАЦІО.

Він наче сам не свій — як божевільний.

МАРЦЕЛЛ.

Ходім за ним, не кидаймо його.

ГОРАЦІО.

Ходім услід... До чого це все дійде?

МАРЦЕЛЛ.

Мабуть, у Данії не все гаразд.

ГОРАЦІО.

Хай милує Господь.

МАРЦЕЛЛ.

Ходімо вслід.

(Виходять).

Прята сцена

Інше місце на терасі.

(Входять ДУХ і ГАМЛЕТ).

ГАМЛЕТ.

Куди ведеш? Кажи, не йду я далі.

ДУХ.

О, слухай.

ГАМЛЕТ.

Слухаю.

ДУХ.

Вже близько час,
коли в сірчане полум'я пекельне
я повернутись мушу.

ГАМЛЕТ.

Ой, нещасний!

ДУХ.

Ти не жалкуй мене, а пильно слухай,
що викрию.

ГАМЛЕТ.

Я слухаю, кажи.

ДУХ.

Почувши це, помститися ти мусиш.

ГАМЛЕТ.

За що?

ДУХ.

Я твого батька дух,
засуджений блукати уночі,
а вдень гріхи покутувать в огні,
аж поки злочини, що їх вчинив
я за життя, не спалить той вогонь.
Та заборонено мені казати
про муки, що терплю я в тій в'язниці:
якби промовився одним слівцем,
тобі у жилах кров палка застигла б,
а очі, мов зірки, з орбіт шугнули б,
і кучері б твої заворушилися,
наїжилась би кожна волосинка,
немов голки на злому їжатці.
Але це потойсвітнє одкровення
не для людського вуха. Слухай, слухай!
Якщо кохав ти свого батька. . .

ГАМЛЕТ.

Боже!

ДУХ.

Помстись за підле душогубство.

ГАМЛЕТ.

Як, душогубство?

ДУХ.

Мерзенніше понад усякі інші,

протиприродне, підле душогубство.

ГАМЛЕТ.

Мерщій кажи, і я на крилах думки,
на крилах мрій закоханого хлопця
до помсти полечу.

ДУХ.

Годящий ти . . .

і був би ти млявіший за осику,
яка росте над берегами Лети,
якби оце тебе не схвилювало.
Так слухай, Гамлете, ідуть чутки,
що, як я спав в саду, то змій вжалив
мене, ця вигадка про смерть мою
пішла по Данії; та знай, юначе,
той змій, вжаливши твого батька, носить
його вінець.

ГАМЛЕТ.

Мій здогаде пророчий!

То дядько!

ДУХ.

Цей нечестивий звір, цей кровозмісник,
він чарами чаклунськими й словами
(проклятий дар ті чари нечестиві,
що владні спокусити!) прихилив
до свого віроломства королеву.
О Гамлете! Яка була це зрада!
Моя любов була така шляхетна,
що я додержував усіх обітниць,
які був дав, шлюбуючи її.
Вона ж мерзотникові піддалась,
який — ніщо супроти мене.

Чесноту не зведе порок ніколи,
хоч би й прибрав він образ серафима.
А похить хоч із янголом спаруй —
вона, небесним ложем наситившись,
ласує покиддю. . .

Пора. . . повіяв свіжий подув ранку. . .
хай докажу. Одного дня в саду
я задрімав по півдні, як звичайно.
В ту тиху пору дядько твій прокрався,
в руці він мав фіял з блекотним соком,
якого влив мені по краплі в ухо.
Лиха отрута це була, від неї
одразу кров міняється в людини,
вона, немов живе, текуче срібло,
по жилах розливається й струмує.
І, як зсідається те молоко,
коли до нього краплю оцту дати,
так само кров збігається й густіє.
Отак ураз і кров моя загула,
і відкрилося коростою та струпом
моє гладеньке тіло.

Отак у сні мене рукою брата
позбавлено життя, корони й жінки,
і стято в рясті буйному гріхів,
без сповіді, причастя і собору.
Без прощі я, не давши звіт останній,
з гріховним тягарем на суд явився.
О жах! О жах! О жах!

Якщо у тебе серце в грудях є,
не попусти, щоб королівське ложе
було кублом проклятої розпусти.
Але, як братимешся ти до помсти,
то кров'ю матчиною не плямуй
ти рук своїх. Хай небо їй віддасть,

нехай вона відчує ті терни,
що серце колять і ятрять. Прощай!
Уже світляк віщує близький ранок,
бо блиск його тьмяніє й пригасає.
Прощай, прощай, прощай!

(Виходить).

ГАМЛЕТ.

О янголи небес! О, земле й жаре
пекельних надр! Гартуй себе, о серце!
О жили, не млявійте, а напружтесь!
Гартуйтеся!.. Щоб я не забував!
О, нещасливий душе! Доки пам'ять
живе в цій голові, я не забуду!
О, так, з таблиці пам'яті моєї
я всі нікчемні спогади зітру,
усі цитати книжні і вражіння,
що полишили досвід і життя,
і твій наказ єдиний хай живе,
мов витавруваний, у книзі мозку,
і непотьмарений. Клянуся небом!
О, згубнице лиха!
Негіднику із усміхом невинним!
О, де мої нотатки? Запишу:
Людина, що всміхається, буває
негідником. Так в Данії ведеться.

(Занотовує).

Ну, й дядько! Хай віднині буде гаслом
оте »Прощай, прощай і не забудь!«.
Клянусь.

МАРЦЕЛЛ і ГОРАЦІО (за сценою).

О принце, принце!

(Входять ГОРАЦІО і МАРЦЕЛЛ).

МАРЦЕЛЛ.

Принце Гамлете!

ГОРАЦІО.

Нехай Господь вас милує.

ГАМЛЕТ.

Амінь!

ГОРАЦІО.

Агов, агов, мій принце!

ГАМЛЕТ.

Агов, агов! Лети соколе!

МАРЦЕЛЛ.

Ну, що, мій принце?

ГОРАЦІО.

Що тут сталося, принце?

ГАМЛЕТ.

Предивне диво.

ГОРАЦІО.

Розкажіть, мій принце!

ГАМЛЕТ.

Ви все розплещете!

ГОРАЦІО.

Ні, ні! Клянуся, ні!

МАРЦЕЛЛ.

Ні, ні, мій принце!

ГАМЛЕТ.

Чи здумала б таке душа людська?

Ви не прозрадите?

ГОРАЦІО і МАРЦЕЛЛ.

Та ні ж бо, принце!

ГАМЛЕТ.

Якщо десь є у Данії негідник,
то він лихий мерзотник!

ГОРАЦІО.

Щоб істину таку сказати, не треба
вставати духові з могили.

ГАМЛЕТ.

Так.

Це рація! Отож часу не гаймо,
давайте, друзі, руки, попрощайтесь,
і піде кожен з вас до свого діла,
бо в кожного із нас — хоч і мале —
є діло. Щождо мене, бідолахи,
то я піду молитись.

ГОРАЦІО.

Мій принце! це слова чудні і дикі!

ГАМЛЕТ.

О, не бери за зле мені цих слів!
Прости мені!

ГОРАЦІО.

Тут зла нема, мій принце!

ГАМЛЕТ.

Клянуся Патріком святим, що є.
Велике зло! А щодо цього духа,
то це — скажу я вам — є добрий дух.

Кортить вас знать, що трапилось між нами, —
цікавість опануйте, добрі друзі.
Ви друзі шкільних літ і вояки,
так обіцяйте ж ви. . .

ГОРАЦЮ.

Що, що, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Що ви про цю подію — ані слова.

МАРЦЕЛЛ і ГОРАЦЮ.

Ми обіцяємось!

ГАМЛЕТ.

Заприсягніться!

ГОРАЦЮ.

Клянусь, клянусь!

МАРЦЕЛЛ.

І я клянусь, мій принце!

ГАМЛЕТ.

Клянїться на мечі!

МАРЦЕЛЛ.

Ми ж поклялись!

ГАМЛЕТ.

Ні, на мечі клянїться!

ДУХ (під землею).

Клянїться!

ГАМЛЕТ.

Ага! Це, небораче, ти! Ви чули?
Як швидко рие кріт цей під землею!
Заприсягніться!

ГОРАЦІО.

У чому, принце?

ГАМЛЕТ.

Що ви про все нікому ані слова.
Клянїться на мечі!

ДУХ (під землею).

Клянїться!

ГАМЛЕТ.

Nis et ubique! Ну, сюди, панове,
на інше місце!
Заприсягніть, на меч поклавши руки,
що ви ніде, нікому ані слова.
Клянїться на мечі!

ДУХ (під землею).

Клянїться!

ГАМЛЕТ.

Як швидко ти, старий хом'яче, риеш!
Меткий копач! Ходімо далі, друзі!

ГОРАЦІО.

О, світе мій! Це все чудне і дивне!

ГАМЛЕТ.

Тоді вітай це диво, як чужинця!
Бо є і на землі й на небі речі,

які усім філософам не снились.

Ходім!

Отут заприсягніть мені удруге,
що ви, — хоч як би дивно я повівся,
хоч би й мені колись на думку спало
удати божевільного чи блазня, —
що ви, отак схрестивши руки, чи
отак похитуючи головою,
не скажете: »А нам відомо щось!«,
або: »Невільно нам про це казати!«,
»Якби ж нам розв'язати язика!«,
що не прохопитесь двозначним словом,
і що не зрадите, що вам відомо.
Клянїться ласкою небес! Клянїться!

ДУХ (під землею).

Клянїться!

ГАМЛЕТ.

Спокійся, о, спокійся, блудний душе!

(Клянуться).

На вас звіряю я свою любов.
На що спроможний бідолаха Гамлет,
щоб виявити вам свою прихильність,
все те він радо вчинить. Тож ходім!
На губи пальця покладіть. Благаю!
З уторів вийшов час. О, клята доле,
що я це мушу до ладу довести!
Ходімо! Підем, друзі, разом!

(Виходять).

ДРУГА ДІЯ

Перша сцена

Покій в Полонієвому домі.

(Входять ПОЛОНІЙ та РЕЙНАЛЬДО).

ПОЛОНІЙ.

Віддай йому ці гроші та листи.

РЕЙНАЛЬДО.

Я слухаю.

ПОЛОНІЙ.

По-мудрому вчини:
заки зайти до нього, розпитай
в людей, як він живе.

РЕЙНАЛЬДО.

Гаразд, мій пане,
про це я думав сам.

ПОЛОНІЙ.

Отож. Спочатку
спитай — чи є хто з данців у Парижі —
хто саме, де і як вони живуть,
з ким водяться й на що марнують гроші.
Коли ж отак повівши манівцями,
почуєш ти, що син мій по знаку їм,
тоді до справи ближче підступи:

кинь натяки, що трохи знаєш хлопця,
скажи: »Я батька знав його чи кума,
а трохи й самого«, — міркуй Рейнальдо!

РЕЙНАЛЬДО.

Я розумію все гаразд, мій пане.

ПОЛОНІЙ.

»А трохи й самого, але не дуже.
Коли це той, то він сякий-такий,
свавільний надто«. Вигадай на нього,
збреш, що хочеш, тільки не таке,
що безчести могло б йому завдати.
Закинь йому ті хиби та пустоти,
які гулящій молоді властиві.

РЕЙНАЛЬДО.

Ну, скажемо, гра в карти.

ПОЛОНІЙ.

Так, гульня,
п'ятика, бешкети, лайка, сварка,
або розпушта й блуд. Це все нічого.

РЕЙНАЛЬДО.

О, ні, мій пане, це його збезчестить!

ПОЛОНІЙ.

Ні, ні! Аби ти не переборщив!
Не зводь на нього наклепу такого,
немов би він не знає міри й краю.
Цього не треба. Ти змалюй ті хиби,
щоб тільки плямами вони здавались,
вогненним вибухом палкої вдачі

і шалом невгамованої крові,
який властивий всім.

РЕЙНАЛЬДО.

Алеж, мій пане...

ПОЛОНІЙ.

Навіщо це, питаєш ти?

РЕЙНАЛЬДО.

Еге ж!

Навіщо це?

ПОЛОНІЙ.

О, тут несхибний плян.
То хитромудра витівка моя:
коли, отак три короби наплівши,
ти мого сина трохи поплямуєш,
тоді вважай
і слухай, що субесідник твій скаже.
Якщо він знає, що за юнаком
часами водяться такі гріхи,
то враз до тебе думкою пристане
і скаже: »мій добродію«, чи: »друже«,
чи: »пане мій«, чи як на чужині
казати водиться...

РЕЙНАЛЬДО.

Еге ж, мій пане.

ПОЛОНІЙ.

І тоді, хлопче, тоді... тоді... що ж то я хотів сказати? Що, в біса, хотів я сказати? На чому я урвав?

РЕЙНАЛЬДО.

І скаже: »мій добродію«, чи: »друзе«,
чи: »пане мій«...

ПОЛОНІЙ.

Еге, пристане думкою і скаже,
і скаже: »Цього юнака я знаю,
його я бачив вчора, позавчора;
тоді, або тоді, із тим, або із цим,
він в карти грав, він напідпитку був,
він, граючи в м'яча, зайшов у бійку,
він — бачив я — в розпусний дім зайшов«, —
в бурдель, я маю на увазі.

Отож, гачка брехнею нажививши,
спіймаеш щупака, що зветься »правда«.
Отак ми підступом і хитромудро,
блукаючи навколо манівцями,
ненавпростець простуємо до правди.
Так, скориставши із моїх порад,
на світ ти сина виведеш. Второпав?

РЕЙНАЛЬДО.

Еге ж, мій пане.

ПОЛОНІЙ.

З Богом! Прощавай!

РЕЙНАЛЬДО.

Мій пане!..

ПОЛОНІЙ.

Вивчай мені всі нахили його!

РЕЙНАЛЬДО.

Гаразд, мій пане.

ПОЛОНІЙ.

Нехай собі своєї грає!

РЕЙНАЛЬДО.

Еге ж!

ПОЛОНІЙ.

Прощай!

(Виходить РЕЙНАЛЬДО. Входить ОФЕЛІЯ).

Офеліє, що сталося?

ОФЕЛІЯ.

О, тату, татоньку! Як я злякалась!

ПОЛОНІЙ.

Що сталося, на милість Божу?

ОФЕЛІЯ.

О, тату, я в моїй світлиці шила,
як Гамлет увійшов — розхристаний,
без шапки і в забруджених панчохах,
що геть йому донизу поспадали,
пополотнілий, ноги трусяться,
і став та дивиться так сумно-сумно,
немов би щойно з пекла він утік,
щоб розказати про жахні страхіття.

ПОЛОНІЙ.

З кохання збожеволів?

ОФЕЛІЯ.

О, не знаю,
боюсь, що тако воно.

ПОЛОНІЙ.

Що ж він сказав?

ОФЕЛІЯ.

Він руку взяв мою і міцно стис,
а потім відступив на цілий крок.
Тоді, долоню звівши понад брови,
почав мені в лице вдивлятися пильно,
неначе хтів його зарисувати,
так довго він стояв. Тоді смикнув,
струснув ту руку, що стискав в своїй,
і, тричі головою похитавши,
зідхнув так жалісно і так глибоко,
мов з тим зідханням душу випускав,
і, завернувши голову назад,
та з ока не спускаючи мене,
пішов отак наосліп до дверей
і все мене зорив.

ПОЛОНІЙ.

Ходімо, донько.

Піду та пошукаю короля,
бо це ж любов нестямна та шалена,
яка себе своїм завзяттям нищить,
призводячи до розпачу і згуби,
така ж бо кожна пристрасть на землі:
нас спобіжить, немов лиха напасть.
Ти прикрим словом скривдила його?

ОФЕЛІЯ.

О, ні! Але, як ви мені звеліли,
йому я повертала всі листи
і уникала принца.

ПОЛОНІЙ.

Збожеволів
від того він. Шкодную, що не був я
про нього думки кращі: гадав,
що жартома тебе звести він хоче.
Моя зневіро клята і лиха!
В старі літа ми є надмір обачні,
а в молоді — нам розуму бракує.
Ходім шукати короля. Коли
це затаїти — лиха буде більше,
аніж коли все викриємо щиро.
Ходім!

(Виходять).

Друга сцена

Покій у замку.

(Входять КОРОЛЬ, КОРОЛЕВА, РОЗЕНКРАНЦ, ГІЛДЕН-СТЕРН, ПОЧЕТ).

КОРОЛЬ.

Вітайте, Розенкранце й Гілденстерне!
Ми прагнули вас бачити, та ще
потреба нагла змусила послати
по вас. Ви, може, чули вже про те,
як добрий Гамлет наш перемінився.
Ні виглядом, ні тілом і ні духом
він не скидається на те, чим був.
Чи то звела із глузду небораку
смерть батькова, чи інше щось — не знаю.
Отож обох вас я прошу, — бо змалку
ви вкупі з ним росли і дуже добре
обізнані зі звичками його, —
щоб ви при нашому дворі zostались
час деякий, щоб ваше товариство
його втягало знову до розваг,
і щоб простежили, чи не гризе
його якесь нам невідоме горе,
якому ми зарадити могли б.

КОРОЛЕВА.

Принц Гамлет часто згадував за вас;
я певна, що нема на світі інших

двох друзів, щоб він їх отак любив.
Якщо тут буде ваша ласка й воля
час деякий прогаяти у нас
і тим надії наші відживити,
то буде вам за це і щедра й щира
подяка королівська.

РОЗЕНКРАНЦ.

Ми ладні
коритись завжди волі королівській,
тому наказуйте, а не просіть.

ГІЛДЕНСТЕРН.

О ваша світлосте, до ваших ніг
складаємо усю ретельність нашу:
наказуйте.

КОРОЛЬ.

О, щира дяка вам,
мій Розенкранце й добрий Гілденстерне.

КОРОЛЕВА.

О Гілденстерне й добрий Розенкранце,
ми дякуєм і просимо негайно
навідатись до сина. Хай хтось піде
та поведе цих двох панів до принца!

ГІЛДЕНСТЕРН.

Нехай Господь допоможе нам, щоб ми
в пригоді стали принцові.

КОРОЛЕВА.

Амінь.

(Виходять РОЗЕНКРАНЦ, ГІЛДЕНСТЕРН і дехто з ПОЧЕТУ. Входить ПОЛОНІЙ).

ПОЛОНІЙ.

Ті посланці з Норвегії, королю,
щасливо повернулись.

КОРОЛЬ.

Ти завжди добру звістку нам приносиш.

ПОЛОНІЙ.

Невже, королю мій? Служу я вірно,
як Богові, так само й королеві,
і службі тій всю душу віддаю.
Коли мене не зраджує мій розум,
що завжди був і гострий, і кметливий,
то я вже відгадав, що спричинилось
до принцового божевілля.

КОРОЛЬ.

Ну,
кажи мерщій, я прагну це почути.

ПОЛОНІЙ.

Спочатку вислухайте посланців,
моя новина буде на десерт.

КОРОЛЬ.

Зроби їм честь, введи їх сам сюди.

(Виходить ПОЛОНІЙ).

Гертрудо! Каже він, що відгадав,
що саме Гамлета звело з ума.

КОРОЛЕВА.

Я певна, що тут є одна причина:
смерть батькова і наш хапливий шлюб.

КОРОЛЬ.

Ми збагнемо його.

(Входять ПОЛОНІЙ, ВОЛЬТІМАНД і КОРНЕЛПІ).

Вітайте, друзі!

Що переказує король норвезький?

ВОЛЬТІМАНД.

Шле відповідь на ваші привітання.
Насамперед він небожу своєму
заборонив те військо вербувати,
яке збирав, мовляв, проти поляків;
та, краще придивившись тій справі,
він виявив, що військо проти нас.
Отож, обурений, що Фортінбрас
зловжив його недугу й ветхий вік,
король до себе викликав його.
Явився небіж, вислухав догану
і присягнувся дядькові, ніколи
супроти вас не підіймати зброї.
Тоді йому старий король, зрадивши,
дає три тисячі корон на рік
і повноваження піти з тим військом,
що він його набрав, проти поляків.
А вам передає листа, де просить,
(Передає папера).
щоб ви дозволили з своєї ласки
отому військові пройти спокійно
крізь ваші володіння, і дає

у цім листі гарантіі безпеки,
як ви це прочитаєте самі.

КОРОЛЬ.

Гаразд, ми прочитаем на дозвіллі,
подумаем і відповідь дамо.

Подяка вам за всі труди, підіть,
спочиньте, бо вночі ми бенкетуем.

Вітаю вас.

(Виходять ВОЛЬТІМАНД і КОРНЕЛІЙ).

ПОЛОНІЙ.

Цю справу скінчено.

Королю мій і владарко шановні!

Розводитися довго перед вами
про те, чим є величність і повинність,
чому день зветься днем, а ніччю ніч,
і часом час — це означало б гаять
і марнувати день і ніч, і час.

Та кажуть: розуму душа — це стислість,
багатомовність — це лише прикраса.

Отож я стислим буду: збожеволів
шляхетний принц. Я зву це божевіллям,
коли людина справді божевільна.

Та хай це...

КОРОЛЕВА.

Більше змісту, менше штуки.

ПОЛОНІЙ.

Клянусь, що тут нема ніяких штук.

Він божевільний? Так. Це правда й шкода.

І шкода, що це правда. Ну, це знов

реторика: казатиму без штук.
Він божевільний, і тепер нам треба
причину викрити цього ефекту, —
скоріше: не ефекту, а дефекту,
бо дефективний цей ефект запевно
причину має. Це мій висновок.
Міркуйте!

Я маю доньку — і вона моя, —
дитя слухняне віддало мені
цей папірець: читайте й метикуйте!

(Читає).

»До небесної, душі моєї ідолу, до найпрекраснішої
Офелії...«

Це погана фраза, »найпрекраснішої« — це по-
гана фраза. Та слухайте далі:

(Читає).

»До сніжнобілих грудей її ці рядки« і т. і.

КОРОЛЕВА.

Невже це Гамлет написав?

ПОЛОНІЙ.

Пождіть но, владарко, хай дочитаю.

(Читає).

»Не вір, що сонце в небі світить,
не вір у сляиво вічних зір,
не вір, що правда є на світі,
але в моє кохання вір.

О, кохана Офеліє, не дається мені цей розмір,
не володію мистецтвом рахувати свої зідхання,
але що я тебе, кохана, кохаю понад усе, цьому ти

віри пойма.

Прощай! Твій навіки, найдорожча, доки це тіло належить йому, Гамлет».

Моя дочка служняно це мені передала та ще й переказала, як, де й коли він залицявся до неї.

КОРОЛЬ.

А як вона любов його приймала?

ПОЛОНІЙ.

Якої думки ви про мене?

КОРОЛЬ.

Я

гадаю, що людина ти шляхетна.

ПОЛОНІЙ.

Мабуть, що так. А що б то ви сказали, якби це я, побачивши, як щойно в цього кохання крильця вирости — а це я, признаюся, спостеріг, ще перед тим, як від дочки почув, — о, що б подумали величність ваша, якби це я за шафу був коханцям, або звелів би серцю затаїтись, якби зажмурих очі та мовчав, що б ви сказали? Ні, я коло справи заходився жвавенько і сказав: »Принц Гамлет не про тебе, і тобі до нього не сягнути«, й панночці суворо наказав, щоб не приймала від нього посланців або дарунків.

Вона послухала моїх порад.
Коли ж від нього донька відцуралась,
він, коротко сказавши, вдавсь у тугу,
не спав, не їв, аж просто занедужав.
А потім падь така на нього впала,
що став він сам не свій — як божевільний,
і всіх нас поїняла скорбота.

КОРОЛЬ.

Оце й усе?

КОРОЛЕВА.

Скидається на те.

ПОЛОНІЙ.

Хіба хоч раз це трапилось, щоб я
сказав: »Це так!« а вийшло би на ділі,
що це інакше.

КОРОЛЬ.

Ні, не пам'ятаю.

ПОЛОНІЙ (показуючи на голову).

Здійміть з мене оце, коли не так.
Ви дайте лиш нагоду, і за мить
я правду викрию, хоч як вона
там заховалась.

КОРОЛЬ.

Як цього дійти?

ПОЛОНІЙ.

Ви знаєте, годинами часами
він ходить тут, по галерії.

КОРОЛЕВА.

Так.

ПОЛОНІЙ.

Отож до нього доньку підішло я,
а ми удвох сховаємось за килим.
Якщо упевнитесь, що не з кохання
він збожеволів, то мені сидіти
не у державній раді, а тримати
на фермі візників.

КОРОЛЬ.

Ну, спробуймо.

КОРОЛЕВА.

Он гляньте, бідолаха йде й читає.

ПОЛОНІЙ.

Геть, геть ідіть! Благаю вас! Мерщій!
Я виведу його на світ. Дозвольте.

(Виходять КОРОЛЬ, КОРОЛЕВА і ПОЧЕТ. Входить ГАМ-
ЛЕТ, читаючи книжку).

Ну, як ся маєте, мій добрий принце?

ГАМЛЕТ.

Гаразд, хвалити Бога.

ПОЛОНІЙ.

Ви знаєте мене, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Ще б пак! Ти ловець!

ПОЛОНІЙ.

О, ні, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Ну, то хтів би, щоб ти був чесна людина.

ПОЛОНІЙ.

Чесна, мій принце?

ГАМЛЕТ.

А так, добродію. Та бути чесним, це значить бути вибраним одним із тисячі.

ПОЛОНІЙ.

Це правда, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Бо коли сонце виплоджує черв'яків у мертвій суцї, то що вже казати про стерво, яке вмїє палко цілувати... Чи є в тебе дочка?

ПОЛОНІЙ.

Є, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Не пускай її ходити по сонці. Плодючість — це благодать, але якщо ця благодать зійде на доньку твою... Пильнуй, друже.

ПОЛОНІЙ (вишком).

Що ви на це скажете? Усе натякас на доньку! Але не пізнав мене одразу: сказав, що я ловець. Зайшов за край, за край зайшов. Щоправда, замолоду і я мучився від того кохання і мало не

дійшов до такого самого розпачу. Знов заговорю з ним. — Що ви читаете, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Слова, слова, слова.

ПОЛОНІЙ.

Але про що мова йде?

ГАМЛЕТ.

Між ким?

ПОЛОНІЙ.

Я питаю, про що в книзі написано, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Поклепи, добродію. Цей негідний сатирик каже, що в дідів сиві бороди, що обличчя в них зморшкуваті, і що з очей їм тече амбра, густа, мов клей вишневий, що в них брак розуму, і що ноги їм трясуться. Все це, добродію, я з цілковитою певністю на віру беру, але вважаю за нечесне отак взяти та все це прописати, бо ви самі, добродію, були б такі старі, як я, коли б могли, як той рак, назад порачкувати.

ПОЛОНІЙ (нишком).

Хоч це й божевільля, але не без системи. — Чи не хочете ви, принце піти під склепіння?

ГАМЛЕТ.

В могилу?

ПОЛОНІЙ.

Оце то справді було б під склепіння! (Нишком).
Які його відповіді влучні часами! Щастя, що боже-
вільний іноді скаже таке, що у розумного ніколи
й не вродиться. Я його залишу і зараз улаштую
зустріч між ним та донькою. — Шановний принце,
дозвольте мені взяти у вас відпустку й піти.

ГАМЛЕТ.

Нема нічого, що я міг би тобі дати охотніше, —
хіба що життя, хіба що життя, хіба що життя.

ПОЛОНІЙ.

Прощавайте, мій принце!

ГАМЛЕТ.

Оці нудні старі дурні!

(Повертаються РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

ПОЛОНІЙ.

Ви шукаєте принца Гамлета? Він там.

РОЗЕНКРАНЦ (до ПОЛОНІЯ).

Спасибі вам, шановний пане.

(Виходить ПОЛОНІЙ).

ГІЛДЕНСТЕРН.

О, мій шановний принце!

РОЗЕНКРАНЦ.

Мій принце дорогий!

ГАМЛЕТ.

Це ви, о любі друзі? Як ся маєш, Гілденстерне?
А, Розенкранц! Ну, паруб'яги добрі, як живете?

РОЗЕНКРАНЦ.

Як незначні сини землі.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Щасливі, та не надміру, бо ми ж не гудз той, що
на шапці у Фортуни.

ГАМЛЕТ.

І не підешви її сандалів?

РОЗЕНКРАНЦ.

Ні, ні, мій принце.

ГАМЛЕТ.

То ви живете десь під пасом у неї, чи в самому
центрі її ласки?

ГІЛДЕНСТЕРН.

Еге ж, ми вхожі до неї.

ГАМЛЕТ.

У потайному лоні Фортуни? О, мабуть, що так,
вона ж повія. Що нового?

РОЗЕНКРАНЦ.

Нічогосінько, тільки те, що світ зробився чесний.

ГАМЛЕТ.

Ну, то судний день близько. Але ваша новина

не правдива. Тоді поставлю питання просто: чим ви, мої добрі друзі, заслужили у Фортуни на те, що вона вас послала сюди у в'язницю?

ГІЛДЕНСТЕРН.

У в'язницю, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Данія — це в'язниця.

РОЗЕНКРАНЦ.

Тоді і світ в'язниця.

ГАМЛЕТ.

Та ще й величезна: багато в ній закамарків, ям і закутків. Данія — один з найгірших.

РОЗЕНКРАНЦ.

Ми не такої думки, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Ну, то для вас це не в'язниця. Нема ні доброго, ані лихого, тільки думка все робить таким, чи іншим. Для мене Данія — в'язниця.

РОЗЕНКРАНЦ.

То ваша амбіція її робить такою: для вашого духу вона надто тісна.

ГАМЛЕТ.

О Боже! Я міг би замкнутися у шкаралупу горіхову і вважати себе за царя безмежних просторів, якби не мої лихі сни.

ГІЛДЕНСТЕРН

Ці сни — то справді амбіція, бо сама істота амбіції — це тільки тінь від сна.

ГАМЛЕТ.

А сон сам по собі тільки тінь.

РОЗЕНКРАНЦ.

Еге ж, і я вважаю амбіцію за таку легку й туманну субстанцію, що це тільки тінь від тіні.

ГАМЛЕТ.

Ну, то наші старці — тіла, а наші монархи та надуті герої — це тільки тіні старців. Чи не піти нам до двору? Бо, далєбі, не вмю розумувати.

РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН.

До ваших послуг ми.

ГАМЛЕТ.

Ні, не кажіть такого. Не залічую вас до решти слуг моїх, бо — скажу, як чесна людина — мені вслуговують, що просто жах. Але, щоб зостатися на втертому шляху дружби, скажіть: що поробляете ви в Ельсінорі?

РОЗЕНКРАНЦ.

До вас навідатись хотіли, — більш нічого.

ГАМЛЕТ.

Я жебрак, вбогий навіть на подяку; одначе дякую, хоча подяка ця і шеляга не варта. А чи не послано по вас? Чи вам самим так заманулось?

Чи з волі власної ви приїхали? Скажіть же щиро правду, ну скажіть.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Що маємо казати, принце?

ГАМЛЕТ.

Що хочете, аби до речі. По вас послано, на обличчях ваших я читаю зізнання, що його ваша скромність не спроможна лукаво заховати: я знаю, добрий король і королева по вас послали.

РОЗЕНКРАНЦ.

З якою метою, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Про це я од вас дізнатися хочу. Але заклинаю вас нашою дружбою, спільними спогадами юнацьких років, ланцюгами нашої вічної любови і всім найдорожчим, чим кращий за мене промовець міг би промовляти вам до серця, — будьте зо мною щирі й прості: скажіть, чи посилалося по вас?

РОЗЕНКРАНЦ (нишком до ГІЛДЕНСТЕРНА).

Чи сказати нам?

ГАМЛЕТ (нишком).

Ну, я вже бачу. — Коли любите мене, то скажіть.

ГІЛДЕНСТЕРН.

О, так, мій принце. По нас послали.

ГАМЛЕТ.

Я скажу вам, чому саме, і тоді мій здогад ви-

передить викриття ваше, і ваша вірність королю і королєві ані трохи не схибуть. Я недавно — чому, я сам не знаю — втратив свою веселість, занедбав усі свої звичайні діла, і такий тягар наліг на душу, що цей прекрасний витвір — земля — видається мені за дику скелю, цей чудовий намет, повітря, бачите, ця тверджа, що звисає, це пишне склепіння, золотистим вогнем поцятковане, — воно мені здається тільки гидким, отруйним хмарищем пари. Який величний твір людина! Який шляхетний розум! Які безмежні здібності! Яка довершеність і досконалість у формах і рухах! Ділами подібна до янгола! Розумінням до Бога! Прообраз усього живого! А проте, що мені ця квінтесенція пороху? Нема мені жадної втіхи з чоловіка, ані з жінки, дарма, що смієтеся, друзі!

РОЗЕНКРАНЦ.

Мій принце, нам таке й на думку не спадало.

ГАМЛЕТ.

Чому ж ви засміялись, коли я сказав, що нема мені жадної втіхи з чоловіка?

РОЗЕНКРАНЦ.

Бо подумали, мій принце, що коли тому правда, то яку пісню гостину знайдуть у вас актори: ми їх наздогнали дорогою, і вони прийдуть сюди, запропонувати вам свої услуги.

ГАМЛЕТ.

Того, хто грає короля, вітатиму: віддам його величності данину; відважний лицар знайде роботу для меча й щита; коханець зідхатиме не

марно; примхливець ролю свою спокійно доконає: блазень посмішить того, в кого легені лоскотливі, а вельможна панна вільно викаже свою думку, або спіткнеться на білому вірші. — Що то за актори.

РОЗЕНКРАНЦ.

Ті самі, що не раз вас поривали: трагіки міські.

ГАМЛЕТ.

Чого ж вони мандрують? Стале місце — це ж краще і для слави, й для кишені.

РОЗЕНКРАНЦ.

Мабуть їх змусили до цього останні постанови.

ГАМЛЕТ.

Чи їх так само поважають, як тоді, коли я був у місті? Чи вчащає публіка до них?

РОЗЕНКРАНЦ.

Ні, вже тепер не так.

ГАМЛЕТ.

Чому це? Невже вони взялись іржею?

РОЗЕНКРАНЦ.

Ні, вони стараються, як звичайно, але там, принце, завелось коadlo дітвори, маленьких писклят, що голосять на всі заставки, і за це їм плещуть несамовито. Тепер вони в моді і так брешуть на »звичайні«, — як вони звуть їх, — театри, що люди, які мають шпагу при боці, бояться гусячих пер і ледве зважуються ходити туди.

ГАМЛЕТ.

Що то за дівтора? Хто їх утримує? Як їм платять? Невже вони гратимуть на сцені, тільки поки вони співають дискантом. Чи ж не скажуть вони потім, як виростуть і зробляться »звичайними« акторами, — а це може статися, коли не знайдуть кращого хліба, — чи ж не скажуть вони, що оті писаки пошкодили їм, спокусивши неславити своє власне ремесло?

РОЗЕНКРАНЦ.

Було чимало галасу з обох боків, і публіка не вважала за гріх нацьковувати їх одне на одного. Був час, коли п'есою грошей не можна було заробити, якщо там не чубились поети з акторами.

ГАМЛЕТ.

Та невже?

ГІЛДЕНСТЕРН.

О, там чимало голів попотрошили.

ГАМЛЕТ.

І писклята взяли гору?

РОЗЕНКРАНЦ.

На жаль, принце, подужали і Геркулеса, і його беремище.

ГАМЛЕТ.

Це не диво: от дядько мій король Данії, і ті, що за батькового життя його перекиривляли, тепер дають по двадцять, тридцять, і п'ятдесят, і сто

дукатів за портрет його в мініятурі. Сто чортів!
У цьому є щось надприродне, якби це тільки
спромоглося збагнути філософія.

(Сурми за сценою).

ГІЛДЕНСТЕРН.

Прийшли актори.

ГАМЛЕТ.

Любі мої, вітаю вас в Ельсінорі. Ваші руки!
Вітання завжди супроводиться церемоніями. Дайте
мені привітати вас таким способом, щоб моя ласка
до акторів (а вона ж то, скажу вам, мусить бути
показна) не показала вас більшою, аніж до вас.
Вас я вельми вітаю, тільки мій дядько й мати
помиляються.

ГІЛДЕНСТЕРН.

У чому, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Я божевільний, тільки коли дме вітер з півночі,
а коли з півдня, то я аж ніяк не сплутаю чаплю
з соколом.

(Повертається ПОЛОНІЙ).

ПОЛОНІЙ.

Вітаю вас, панове!

ГАМЛЕТ.

Слухай, Гілденстерне! і ти теж! На кожне вухо
по слухачеві. Це велике немовля, що його ви
бачите, ще й досі не вийшло з пелюшок.

РОЗЕНКРАНЦ.

А може, знов у них залізло, бо кажуть, старі люди — мов ті діти.

ГАМЛЕТ.

Кажу наперед, він прийшов сповістити про акторів, от слухайте. — Еге ж, добродію... було це в понеділок вранці.

ПОЛОНІЙ.

Мій принце, я маю новину вам доповісти.

ГАМЛЕТ.

Мій пане, я маю новину вам доповісти: як Росцій був актором в Римі...

ПОЛОНІЙ.

Актори прибули, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Та ну те бо?!

ПОЛОНІЙ.

Слово чести...

ГАМЛЕТ.

І кожен з них сидів на віслюку...

ПОЛОНІЙ.

Найкращі актори в світі щодо всяких дій: трагічних, комічних, історичних, ідилічних, ідилічно-комічно-історичних пасторалів, дій з едностями, дій без додержання едности. Ні Сенека їм буде

надто сумний, ні Плавт надто веселий. Ні в писаній ролі, ні в імпровізації немає їм рівні.

ГАМЛЕТ.

Суддя ізраїльський Єфай, який же скарб він мав!

ПОЛОНІЙ.

Який скарб, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Ну,

Прекрасну доньку мав єдину,
яку кохав він понад міру.

ПОЛОНІЙ (нишком).

А все править про мою доньку.

ГАМЛЕТ.

Чи не маю я рацію, старий Єфаю?

ПОЛОНІЙ.

Коли ви, принце, називаєте мене Єфаєм, то я маю дочку, яку понад міру кохаю.

ГАМЛЕТ.

Ні, далі воно не так іде.

ПОЛОНІЙ.

А як же далі, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Ну,

Як Бог сказав, так жереб пав...

А далі знаєш?

... і сталося так, як сподівалось.

У першому куплеті колядки можеш про це далі прочитати, бо он ідуть рвачі, що нам бесіду урвуть.

(Входять четверо АКТОРІВ).

Вітаю вас, добродії, вітаю всіх. Радий тебе бачити здоровим. Вітайте, добрі друзі. О, мій старий друже! Відтоді, як тебе бачив, обличчя тобі наїжилось. Невже це ти проти мене наїжився? А, моя прекрасна панночко! Далєбі, вельможна панно, ви на цілий закаблук підросли, відтоді як я вас бачив. Дай Бог, щоб голос твій не втратив дзвінкості, як той надтріснутий дукат. Усіх вас вітаю, добродії! Киньмося на все, як ті французькі сокольники! Давайте зараз якийсь монолог! Покажіть нам пробу вашого таланту. Ану. патетичний монолог!

ПЕРШИЙ АКТОР.

Який монолог, принце?

ГАМЛЕТ.

Я колись чув, як ти його виголошував, але не на кону, хіба що один-єдиний раз, бо публіці, пам'ятаю, не сподобалась п'єса — то був кав'яр для свиней. Але це була, — як здалося мені та іншим, що їхню думку я поважаю, — чудова п'єса, з прекрасним розподілом сцен, написана скромно і з мистецьким хистом. Пригадую, хтось сказав, що нема перцю в словах, щоб п'єсу приправити, і що нема прикраси у фразях, але назвав це чесною методою, здоровим і приємним твором, прекрасним,

а не підфарбованим. Найбільш уподобав я один монолог. Це там, де Еней, оповідаючи Дідоні, описує вбивство Пріяма. Коли пригадаєш, почни з рядка: хай згадаю, хай згадаю. . .

Шалений Пірр, мов той гірканський лев. . .

Ні, не так, але починається з Пірра:

Шалений Пірр дрімав у зброї чорній,
як темна ніч, як його чорний задум,
— у череві зловісного коня.
Тепер же він убрався в барву смерти,
бо з голови до п'ят облитий кров'ю
отців, синів, дочок і матерів.
Вона вся позсихалась, запеклася
від полум'я домів: воно гогоче
і шлях лихому вбивці посвічає
проклятим сяйвом. Пасокою вмитий,
з очима, мов карбункули червоні,
пекельний, лютий Пірр, осатанілий,
шукає праотця Пріяма.

Ну, кажи далі.

ПОЛОНІЙ.

Чудово, принце! З добрим акцентом
і пристойністю.

ПЕРШИЙ АКТОР.

Ось він
його знайшов. Борониться від греків
безсило він. Руці вже не кориться
меч древній: де упав, там і лежить.
Нерівний бій, меча заносить Пірр,
махнув — і вже від посвисту самого

старий отець упав. Сам Іліон
немов відчув удар, бо шпиль його,
пойнятий полум'ям, схилився долу,
і гуркіт Піррів слух заповонив.
Тяженний меч, що вже ладен був впасти
на сніжнобілу голову Пріяма,
спинився враз, немов повис в повітрі.
І Пірр стояв, мов статуя тирана
із каменю. Не знавши, що робити,
вагався він.
Але як то буває проти бурі,
що в небі все завмре, недвижні хмари,
вітри німіють, мертвий виднокруг —
і в тишу враз ударить грім страшний
і роздере простори, — так і Пірр
спочинув мить і в помсті спалахнув.
На зброю Марсову Циклопів молот
ніколи ще не падав так жорстоко,
як Піррів меч скривавлений упав
на голову Пріяма.
Геть-геть, Фортуно, зраднице-повіє!
Боги, о, відберіть у неї владу,
у колесі їй шпичі покрушіть,
а обід хай покотиться з небес
в пекельні надра!

ПОЛОНІЙ.

Це дуже довге.

ГАМЛЕТ.

То хай обстриже цирульник разом з твоєю
бородою! Будь ласка, кажи далі — йому давай або
джигу, або щось соромітне, — інакше засне. Ну,
далі, про Гекубу!

ПЕРШИЙ АКТОР.

О, хто царицю бачив напівголу? . .

ГАМЛЕТ.

Царицю напівголу?

ПОЛОНІЙ.

Це вдало: »царицю напівголу«, дуже вдало.

ПЕРШИЙ АКТОР.

Біжить босоніж і грозить пожег
слізьми залити. Замість діядеми
на голові ганчірка, замість шат —
навколо голих стеген помарнілих
ряднина, що захопила з переляку.
Хто б це побачив, язика в отруту
вмочив би й лаяв зрадницю Фортуну.
О, як нестямно скрикнула цариця,
уздівши Пірра, що глумився люто,
шматуючи мечем кохане тіло!
Якби богам не зовсім байдуже
про нас, людей, було, їх взяв би жаль,
і враз рососою б вогкою взялись
небес полум'янисті очі. . .

ПОЛОНІЙ.

Гляньте, аж на обличчі змінився, і сльози йому
в очак. Будь ласка, не треба далі.

ГАМЛЕТ.

Гаразд, решту потім докажеш. Шановний добродію, чи не доглянете ви, щоб акторів гойно по-
частували? Чуєте? Щоб їх пригостили гаразд, бо

вони — дзеркало і короткий літопис часу. Краще вам після смерти мати ганебну епітафію, аніж почути од них ганьбу за життя.

ПОЛОНІЙ.

Я ушаную їх, принце, по заслугі.

ГАМЛЕТ.

Що ти, що ти! Краще шануй! Бо коли кожному віддати по заслугі, то хто втече березової каші? Поведися з ними, як годиться твоїй власній шані і гідності. Чим менше вони на те заслуговують, тим більше чести буде нашій доброті. Веди ж їх!

ПОЛОНІЙ.

Ходіть, панове!

ГАМЛЕТ.

Ідіть за ним, друзі. Завтра нам треба дати виставу.

(Виходять ПОЛОНІЙ і всі АКТОРИ крім першого).

Чуєш, старий друже, чи міг би ти завтра виставити «Смерть Гонзаго»?

ПЕРШИЙ АКТОР.

Атож, мій принце.

ГАМЛЕТ.

То дайте виставу завтра ввечорі. Чи міг би ти, якби треба було, вивчити напам'ять так рядків із десять-п'ятнадцять, що я їх напишу і вставлю? Як ти щодо цього?

ПЕРШИЙ АКТОР.

Запевно міг би, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Гаразд. Ну, то йди за тим добродієм, та гляди, не глузуй мені з нього.

(Виходить ПЕРШИЙ АКТОР).

Мої добрі друзі, прощаюся з вами до вечора. Вітаю вас в Ельсінорі.

РОЗЕНКРАНЦ.

Мій добрий принце!

ГАМЛЕТ.

Хай Бог вас милує!

(Виходять РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

Тепер я сам!

О, що я за нікчемний, підлий раб!
Чи ж то не диво дивне! Цей актор
у мрії тільки, в вигаданих муках
здолав уяві душу підкорити,
аж сльози стали на очах йому,
урвався голос, і лице поблідло,
і в постаті, і в рисах відбивались
відчай і сум. І все це з-за нічого.
Із-за Гекуби!

І що йому Гекуба! Або що
Гекубі він, щоб плакати над нею?
О, що б то він вчинив, якби ті самі
мав приводи до муки, що у мене?
Тож він всю сцену б затопив слізьми,
роздер би вуха всім страшеним словом,

до безуму довів би винуватця,
безвинних налякав би й нетямущих
збентежив, осліпив та оглушив би.

А я?

Я млявий хляк, нікчема, мрійник марний,
тиняюся, цураючися справи,

слівцем не заступлюсь за короля,
якого хтось злочинницьки позбавив
корони і життя. Страхополох!

О, хто негідником назве мене?

Хто черепа розтрощить і волосся
повидирає та в лице шпурне?

Смикне за носа та завдасть брехню —
у горло вдавить, геть аж до легенів.

Хто, хто?

Я все стерплю, бо певно голубине
у мене серце, і бракує жовчі
зневагу ту згірчити, бо інакше
я всіх шулік нагодував би падлом
цього падлюки! О, нікчемний вбивцю!
Безсовісний, жорстокий, зрадний вбивцю!
О, помсто!

Який осел із мене! Я ж відважний:

мого отця забито, і до помсти
мене і небо, й пекло закликають,

а я полегшую словами серце
і лаюся, мов хльорка, мов повія,
мов справжня куховарка!

Стидайся, фе! Берись до діла жваво!

Я чув, злочинці, бачивши виставу,
не раз бували вражені мистецтвом
аж до глибин душі і зізнавались
у злочинах своїх і лиходійствах,
бо вбивство, хоч воно і без'язике,

про себе дивним голосом віщує.
Нехай актори ці заграють п'єсу,
що дядькові зведе на очі смерть
отця. Я ж буду стежити за ним
і виведу на світ. Якщо він тут
затруситься, то знаю, що робити.
О, може, дух, якого бачив я,
це сам диявол, бо спроможний він
прибрати постать ту, яку захоче;
я кволий, і журба мене зломила,
а він, мою опанувавши душу,
веде її до згуби. Ні, я хочу
ще доводів. І п'єса — це сільце,
в яке спіймаю совість короля.

(Виходить).

ТРЕТЯ ДІЯ

Перша сцена

Покій у замку.

(Входять **КОРОЛЬ**, **КОРОЛЕВА**, **ПОЛОНІЙ**, **ОФЕЛІЯ**, **РОЗЕНКРАНЦ** і **ГІЛДЕНСТЕРН**).

КОРОЛЬ.

І ви довідатися не могли,
чого це падь така на нього впала,
яка гризе його і день, і ніч,
довівши до лихого божевілля?

РОЗЕНКРАНЦ.

Признався він, що ніби сам не свій,
а через що, не хоче нам казати.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Він не дає себе ніяк збагнути
і з хитрим божевіллям вислизає,
як скоро домагаємось, щоб він
признався щиро.

КОРОЛЕВА.

Як він вас зустрів?

РОЗЕНКРАНЦ.

О, дуже гречно.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Але немов з принуки був ласкавий.

РОЗЕНКРАНЦ.

Скупий на розпити, але охоче
на запити відповідав.

КОРОЛЕВА.

А чи

ви намагалися його розважить?

РОЗЕНКРАНЦ.

Дорогою, о королево ясна,
мандрівних ми надибали акторів
і доповіли принцові про них,
і вельми він зрадів, почувши це.
Вони вже тут, і дано їм наказу
сьогодні ввечері зробіть виставу.

ПОЛОНІЙ.

І принц прохає, щоб величність ваша
теж подивились і послухали.

КОРОЛЬ.

З охотою, бо радує мене,
що це його хоч бавить.
А ви, панове, ще піддайте жару,
щоб далі принц кохався в тих розвагах.

РОЗЕНКРАНЦ.

Гаразд.

(Виходять РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

КОРОЛЬ.

А ти, Гертрудо, нас облич,
бо ми по принца Гамлета послали,
щоб він, немов це сталось випадково,
зустрів Офелію.

Я і Полоній — мов шпиги законні —
тут заховані і, невидимі,
послухаєм отих його розмов
і враз дізнаємось, чи то з кохання
у тугу вдавсь і збожеволів принц,
чи з іншої причини.

КОРОЛЕВА.

Слухаю.

Від серця щирого бажала б я,
щоб це, Офеліє, твоя краса
була причина принцової туги.
Тоді ти зможеш напутить його,
на щастя вам обом.

ОФЕЛІЯ.

Якби ж то так!

(Виходить КОРОЛЕВА).

ПОЛОНІЙ.

Офеліє, ти походжай отут.
А ми, королю ясний, заховаймось.
(До ОФЕЛІЇ).
Читай цю книжку й удавай самотність.
О, часто гудять нас за те, що ми
по корою й обличчям святоблिवим,
мов медом, чорта самого підласим.

КОРОЛЬ (нишком).

Це правда! Ці слова — удар бича
сумлінню моєму. Щока повії
накрашена не є така огидна
проти того красила, як мій вчинок
супроти слів прикрашених моїх.
Який важкий тягар!

ПОЛОНІЙ.

Ось він іде! Ховаймося, королю!

(Виходять КОРОЛЬ і ПОЛОНІЙ. Входить ГАМЛЕТ).

ГАМЛЕТ.

Чи жити, чи не жити — ось питання.
Що для душі шляхетніше: терпіти
всі стріли і каміння злої долі,
чи враз повстати проти моря мук,
їм край поклавши? Вмерти — це заснути.
Не більше. В сон поринути — і край
всім болям тіла й сотні інших мук,
що є спадщизна тіла. Це ж мета,
якої прагнеш. Вмерти — це заснути.
Заснуть... А може бачити сновиддя!
Ніхто не відає, яких сновиддів
зазнати доведеться в смертнім сні,
коли ми скинемо земне ярмо.
Оце й спиняє нас: кому ж інакше
була б охота зносити негоди
довженного життя, удари долі,
гнобителеву кривду і зневагу,
і муки безодвітного кохання,
зухвальство уряду і беззаконство,
і ту наругу, що терплячий труд

мовчазно від негідника приймає!
Кому була б охота це терпіти,
якби він міг оголеним кинджалом
всьому покласти край? Хто тягарі,
пітніючи і стогнучи, тягав би?
Страх перед тим, що буде після смерти,
країна та незнана, звідки ще
ніхто не повертався, — це спиняє.
І ми волієм тут терпіти лихо,
аніж пірнути в лихо невідоме.
Так роздум робить з нас страхополохів
і рішенця рум'янець прирощений
блідота думки хворої вкриває.
Так наміри потужні і завзяті
у течії своїй звертають вбік,
втрачаючи імення вчинків. Тихше!
Офеліє! У молитвах твоїх
згадай гріхи мої, прекрасна німфо!

ОФЕЛІЯ.

Добриденень, принце, як же вам ведеться?

ГАМЛЕТ.

О, дякую, гаразд, гаразд, гаразд!

ОФЕЛІЯ.

У мене, принце, є дарунки ваші,
що їх віддавна маю повернути.
Так от, візьміть же їх.

ГАМЛЕТ.

О, ні. Я вам
нічого не давав ніколи.

ОФЕЛІЯ.

Давали й знаєте, шановний принце!
Їх обвівав солодкий легіт слів
і надавав краси. Візьміть! Вони
ніщо, коли давець став неласкавий.
Так ось вони, мій принце!

ГАМЛЕТ.

Ха, ха! Чи ти чесна?

ОФЕЛІЯ.

Що, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Чи ти вродлива?

ОФЕЛІЯ.

Що ви хочете сказати, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Що коли ти чесна та вродлива, то чеснота твоя
не повинна товаришувати з вродою.

ОФЕЛІЯ.

З ким же їй, мій принце, товаришувати, як не
з вродою?

ГАМЛЕТ.

О, сила вроди швидше перетворить чесноту на
звідницю, аніж сила чесноти спроможеться вроду
уподібнити собі. Це було колись парадоксом, а
тепер час це стверджує. Я кохав вас колись.

ОФЕЛІЯ.

Справді, принце. Ви давали мені підстави вірити цьому.

ГАМЛЕТ.

Вам не треба було вірити, бо як не щепи щирість до нашого старого дерева, а від нього таки тхне гнилизною. Я вас не кохав.

ОФЕЛІЯ.

Тим гірше я була обдурена.

ГАМЛЕТ.

Іди в черниці: навіщо тобі плодити грішників? Я досить чесний, але можу себе обвинуватити в таких речах, що краще б мати мене на світ не родила. Я дуже гордий, мстивий, шанобливий. У мене на язичі більше провин, ніж у думці зміркуєш, у гадці змалюєш, що й часу не вистачить на здійснення їх. Навіщо ж таким людям, як я, плазувати між небом і землею? Всі ми пройди-світи окаянні, нікому з нас не вір. Іди собі в черниці... Де ваш батько?

ОФЕЛІЯ.

Вдома, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Замкни за ним двері: хай дурня удає тільки у власній хаті. Прощай!

ОФЕЛІЯ.

О, зціліть його, сили небесні!

ГАМЛЕТ.

Коли заміж ітимеш, то візьми це прокляття у посаг: будь чиста, як лід, і біла, як сніг, а не втечеш поговору. Іди в черниці. Прощай! А коли конче хочеш заміж — іди за дурня, бо розумні надто добре тямлять, яких гаспидів ви з них робите. Іди в черниці та не гайся. Прощавай!

ОФЕЛІЯ.

О, зціліть його, сили небесні!

ГАМЛЕТ.

Чимало чув я і про ваші підмальювання: Господь дав вам одне обличчя, а ви робите з нього друге: вертитесь, дріботите, лепечете, перекручуєте назви Божих створінь і свою пустоту видаєте за невинність. Гетьте! Годі вже, я з цього збожеволів. Кажу: не треба тих шлюбів. Хто побрався, хай живуть усі, крім одного, а решта — хай не дружаться. В черниці йди!

(Виходить).

ОФЕЛІЯ.

Який шляхетний дух потьмарився!
Язык ученого, рука солдата,
держави нашої надія й цвіт,
свічадо чемности й звичаїв гідних,
він привертав до себе очі всіх.
І от це все загинуло, пропало.
А я, найнещасливіша з жінок,
вбирала мед його співучих слів
і бачу, що тепер високий розум

гуде, мов дзвін, розбитий і хрипкий.
Прекрасний образ і юнацтва цвіт
нестямому пойнятий! Горе, горе
мені, яка це бачила і бачить!
(Повертаються КОРОЛЬ і ПОЛОНІЙ).

КОРОЛЬ.

О, ні, то не з кохання він захворів,
хоч говорив він трохи недоладно,
але зовсім не так, як божевільний.
Його гризе якась журба таємна.
Боюсь, що виплодить вона нам лихо.
Щоб цьому запобігти, я негайно
такий виношу рішенець: нехай
до Англії він якнайшвидше їде
данину вимагати. Може, море,
чужі країни й обрії нові
ту тугу розженуть, яка засіла
у нього в серці, й над якою сушить
він голову. Що скажеш ти на це?

ПОЛОНІЙ.

Це все гаразд, та тільки я гадаю,
що то лише кохання спричинилось
до тої туги. Ну, Офеліє,
не переказуй Гамлетових слів,
ми чули все. Як хочете, чиніть,
королю мій. Нехай після вистави
з ним мати-королева поговорить,
то, може, він їй викаже журбу,
а я підслухаю розмову їхню.
Коли ж не випитає й мати в нього,
тоді до Англії його пошліть,

чи в інше місце; хай це ваша мудрість
сама вже вирішить.

КОРОЛЬ.

Хай буде так.

Тих божевільних треба пильнувати.

(Виходить).

Друга сцена

Заля в палаці.

(Входять ГАМЛЕТ і АКТОРИ).

ГАМЛЕТ.

Прокажи, будь ласка, монолог так, як я тобі його проказував: щоб слова легко злітали з язика, бо коли почнеш галасувати, як інші актори, то краще б мені чути, як вуличний горлань вигукує мої вірші. Та й не махай отак в повітрі руками, а роби все повагом, бо навіть у вихорі й бурі, так мовити, у вирі пристрасти, треба додержати міри, яка всьому надає злагоди. О, це мене аж до живого доймає, коли я слухаю якогось бевзя патлатого у перуці, що роздирає пристрасть на клапті, на шмаття, аби вуха заклало юрбі, яка здебільшого охоча тільки до галасу та всяких вихилиясів. Я б такого бевзя добре відшмагав: хай би знав, як переборщувати та Ірода переіродувати. Гляди, стережися цього.

ПЕРШИЙ АКТОР.

Будьте певні, принце.

ГАМЛЕТ.

Але не будь і надто млявий, хай власний розум тобі буде за вказувача: припасовуй дію до слова і слово до дії та бережись, як би не переступити

межу природної простоти, бо, перебільшивши, відійдеш од мети театру, що насамперед полягала й полягає в тому, щоб бути дзеркалом природи, показувати чесноті її власне обличчя, підлоті — її власний образ, а часові — його печать і постать. Дещо не додавши, або передавши, може насмішиш неука, але засмутиш тьмуцого, що його присуд має тобі бути цінніший за присуд цілої юрби. О, є актори, що їхню гру я бачив, і чув, що їх вихваляли, та ще й вельми, а проте, щиро кажучи, хода й говірка в них була ні християнська, ні поганська, та взагалі не людська: так вони пиндючилися і гавкали, що я вже гадав, ніби якийсь поденник природи намайстрував їх, та й то дуже недоладно, — так вони, наслідуючи, спотворювали людську природу.

ПЕРШИЙ АКТОР.

Гадаю, що ми, принце, все це у себе витруїли.

ГАМЛЕТ.

О, витруїть це зовсім! І хай ті, що грають у вас блазнів, не говорять зайвого, чого і в ролі нема, бо багато з них регочуть, аби до реготу довести юрбу дурних глядачів, дарма, що під ту хвилину на сцені відбувається щось поважне. Це підло і свідчить про мізерну амбіцію блазеньську. Ну, йдіть приготуйтеся!

(Виходять АКТОРИ. Входять ПОЛОНІЙ, РОЗЕНКРАНЦ і ПІЛДЕНСТЕРН).

ГАМЛЕТ.

Ну, як там, шановний пане? Чи хоче король

послухати те, над чим ми попрацювали?

ПОЛОНІЙ.

Так, і королева теж. Та й то зараз.

ГАМЛЕТ.

Скажіть акторам, хай поспішать.

(Виходить ПОЛОНІЙ).

Може, й ви вдвох підете спонукати їх?

РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН.

Гаразд, мій принце!

(Виходять РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

ГАМЛЕТ.

Агов, Горацію!

(Входить ГОРАЦІО).

ГОРАЦІО.

До ваших послуг, принце!

ГАМЛЕТ.

Горацію, з усіх, з ким знався я,
ти найчесніший.

ГОРАЦІО.

Дорогий мій принце..

ГАМЛЕТ.

О, ні, не думай, що тобі лецу.
Яка була б мені від тебе користь,
коли усе твоє багатство — розум,

який тебе годує й зодягає.
Навіщо нам лестити бідакові?
Коли язик медовий у підлизи,
то хай згинає він гнучкі коліна,
щоб запобігти ласкї перед паном.
Коли я навчився вибирати
людей, тоді з-поміж усіх обрав
тебе, бо ти умів з лицем веселим
ховати муку й байдуже приймати
від долі зрадну ласку і неласку.
Щасливі ті, у кому кров і розум
урівноважені: вони ніколи
не будуть дудкою в руках фортуни,
яка, що схоче, те на ній заграє.
О, дай мені людину, що не є
лихої пристрасти рабом, — і я
її сховаю в серці, як тебе!
Та годі з тим: сьогодні ввечорі
виставу ми дамо для короля;
там буде сцена, що нагадує
смерть мого батька. Як до того дійде,
ти, любий друже, пильно стеж за дядьком.
Коли його заховане злочинство
себе не виявить при монолозі,
то то нечистий дух являвся нам,
і хибні здогади тоді мої,
чорніші від Вулканових кліщів.
Ти наглядай за ним, а я втоплю
в його лице свій погляд, а тоді
ми зійдемося і вкупі все розважим.

ГОРАЦЮ.

Гаразд! Коли він щось вкраде в очей
моїх, то за покражу я плачу.

ГАМЛЕТ.

Ідуть уже. Я мушу удавать
байдужого. Шукаймо місця.

(Данський марш. Сурми грають. Входять КОРОЛЬ, КО-
РОЛЕВА, ПОЛОНІЙ, ОФЕЛІЯ, РОЗЕНКРАНЦ, ГІЛДЕН-
СТЕРН та інші з ПОЧЕТУ, СТОРОЖА із смолоскипами).

КОРОЛЬ.

Як ведеться моєму братові, Гамлету?

ГАМЛЕТ.

Ййбо, чудово. Харчуюсь, як той хамелеон, і
ковтаю повітря, нафаршоване обіцянками. Каплю-
на й то краще не відгодуеш.

КОРОЛЬ.

Це не до мене стосується, Гамлете. Це слова
не мої.

ГАМЛЕТ.

Та й не мої вже! (До ПОЛОНІЯ) Ви, мій пане,
колись грали в університеті, як кажете?

ПОЛОНІЙ.

Еге ж, мій принце. І вважали мене там за доб-
рого актора.

ГАМЛЕТ.

Кого ж ви грали?

ПОЛОНІЙ.

Я грав Юлія Цезаря: мене вбито у Капітолії;
вбив мене Брут.

ГАМЛЕТ.

Це справді брутальна справа була, — заколоти таке капітальне теля. Чи готові вже актори?

РОЗЕНКРАНЦ.

Так, мій принце. Вони чекають вашого наказу.

КОРОЛЕВА.

Ходи сюди, мій дорогий Гамлете, сідай біля мене.

ГАМЛЕТ.

Ні, матусю, тут магнет, що більше мене притягає.

ПОЛОНІЙ (до КОРОЛЯ).

Ого! Чуєте?

ГАМЛЕТ.

Панно, чи можна мені лягти у вас поміж колін?
(Лягає в ніг ОФЕЛІЇ).

ОФЕЛІЯ.

Ні, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Я хотів сказати: покласти вам голову на коліна.

ОФЕЛІЯ.

Можна, мій принце.

ГАМЛЕТ.

А ви вже бозна що подумали?

ОФЕЛІЯ.

Я нічого не подумала.

ГАМЛЕТ.

А воно ж непогано — спочинути поміж колін у дівчини.

ОФЕЛІЯ.

Що не погано, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Нічого.

ОФЕЛІЯ.

Ви веселі, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Хто, я?

ОФЕЛІЯ.

Так, мій принце.

ГАМЛЕТ.

О, Боже! Я тільки дурника строю. Що ж людині застається, як не веселитися? Гляньте, яка на вигляд весела моя мати, дарма, що батько дві години тому, як помер.

ОФЕЛІЯ.

Ні, вже два місяці тому, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Так давно? Хай тоді чорт ходить у чорному, а я вберуся в соболі. О небо! Два місяці, як помер,

і не забули ще й досі! То є надія, що спогади про велику людину переживуть її на півроку. Але тоді, Мати Божа, вона мусить набудувати церков, а то її забудуть, як ту різдвяну козу, що їй напис надмогильний:

Ой леле, леле!
Козоньку забули.

(Гобої грають. Починається пантоміма. Виходять на кін король і королева, дуже закохані. Королева його обіймає, а він її. Вона стає навколішки і немов запевняє в коханні. Він її підводить і схиляє голову до неї на плече, а потім лягає на грядці серед квітів; побачивши, що він заснув, вона його покидає. Тоді входить якийсь чоловік, здіймає корону, цілує її, вливає отруту королеві в ухо і виходить. Королева повертається і, побачивши короля мертвого, робить розпачливі рухи. Отруйник з двома-трьома акторами входить і разом з нею немов лементують. Мертве тіло виносять. Отруйник залицяється до королеви, підносячи їй дарунки. Вона спочатку гордує ним і деякий час пручається, а тоді піддається його чарам. Вони виходять).

ОФЕЛІЯ.

Що це значить, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Еге, це чорна справа, і криється тут злочин якийсь.

ОФЕЛІЯ.

Може ця пантоміма знайомить нас зі змістом п'єси?

(Входить ПРОЛОГ).

ГАМЛЕТ.

От ми й дізнаємось від цього хлопця. Актори не вміють тримати язика на зашморзі і все розплещуть.

ОФЕЛІЯ.

Чи він скаже нам, що ця вистава значить?

ГАМЛЕТ.

Авжеж, ця або всяка інша вистава, яку ви виставляєте. Ви тільки не посоромтеся виставити, а він не посоромиться виложити.

ОФЕЛІЯ.

Який же ви недобрий, недобрий. Краще буду слухати гру.

ПРОЛОГ.

Вклоняючись низесенько,
ми просимо послухати
оцю сумну трагедію.

(Виходить).

ГАМЛЕТ.

Чи то пролог, чи напис на перстенику?

ОФЕЛІЯ.

Він короткий, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Як жіноче кохання.

(Входять два АКТОРИ: КОРОЛЬ і КОРОЛЕВА).

КОРОЛЬ НА КОНУ.

Вже тридцять раз вогнистий повіз Феба
промчав по ясній оболоні неба,
пірнаючи в Нептунів темний вир,
і поновлявся місяць-білозір
вже тридцять літ, дванадцять раз щороку,
від того дня, як бог промінноокий
в серця палке кохання нам заклав,
і Гіменей нам руки поєднав.

КОРОЛЕВА НА КОНУ.

Хай сонце й місяць далі креслять кола,
кохання не загасне в нас ніколи!
Та леле! Ти сумний, і пойняла
тебе тепер якась недуга зла,
і це мене смутить, о мій королю.
Та не зважай на ці страхи і болі,
бо в нас, жінок, кохання і відчай —
або ніщо, або вже через край.
В моє кохання ти не втратив віри,
отож і страх мій теж не знає міри.
Там, де любов велика у серцях,
турбота обертається на страх.

КОРОЛЬ НА КОНУ.

Тебе, кохана, швидко я покину,
бо вже моя снага колишня гине,
а ти ще житимеш чимало літ.
Свої дари тобі готує світ:
любов і шана, щастя і вірада,
і вдруге шлюб. . .

КОРОЛЕВА НА КОНУ.

О, ні, була б то зрада.
Ділитиме із другим ложе й хліб
лиш та, що першого поклала в гріб... .

ГАМЛЕТ (нишком).

Міцна полинівка, міцна!

КОРОЛЕВА НА КОНУ.

О, другий шлюб — то завжди шлюб нечистий,
бо вдруге дружаться лише з користи,
і вдруге мертвого вбиває та,
яка цілує другого в уста.

КОРОЛЬ НА КОНУ.

Свою любов доводиш ти словами,
але ламаєм часто ми свій замір,
бо заміри — то спогаду раби,
що швидко родяться, але слабі.
Вони, мов овоч той, що, поки зріє,
на гілці держиться і янтаріє,
а зігніє, то сам униз летить,
тоді не треба дерева й трусить.
Той борг ми дуже часто забуваєм,
який самі собі сплатити маєм.
У запалі ми тратим силу слів,
а запал згас — і намір твій здимів.
Безмірний сум і радість, що без краю,
згасають, коли запал їх минає.
Де сміху більш, там більше і ридань,
о, де між радістю і горем грань?
Мінливий світ, і хай це не вражає,
що вкупі з щастям і любов це зає.

Хто знає, хто із них кого веде:
чи не за щастям вслід любов іде.
Ти занепав — і розлетілись друзі,
а збагатів — то й ворог у послузі.
Шлях до щасливого любов найде
і купу приятелів наведе,
а кинешся до них в годину скрути,
то можеш ворогів собі набути.
Отож кінчаю тим, з чого почав:
нераз випадок пляни руйнував,
бо доля волю нашу кривить,
і те, що хочемо, зведе на нівець.
Твій намір — вдовувати цілий вік,
помре, коли помре твій чоловік.

КОРОЛЕВА НА КОНУ.

О, щоб земля мене не годувала,
щоб я спочинку й втіхи не зазнала,
і щоб відчай надії отруїв,
щоб мур в'язничний світло заступив,
щоб смуток радощі мені потьмарив,
щоб наді мною грім прокляття вдарив,
коли, роковану на вдовій вік,
мене посяде другий чоловік.

ГАМЛЕТ.

А що, як вона не додержить присяги?

КОРОЛЬ НА КОНУ.

Покинь мене, кохана, на хвилину,
стомився я і, може, в сон порину.

(Спить).

КОРОЛЕВА НА КОНУ.

Хай безтривожно милий мій засне,
хай нас лиха негода обмине.

(Виходить).

ГАМЛЕТ.

Як вам, шановна пані, подобається вистава?

КОРОЛЕВА.

Жінка, здається, понадавала надто багато обіт-
ниць.

ГАМЛЕТ.

О, вона їх додержить!

КОРОЛЬ.

Чи знаєш ти зміст? Чи нема тут чогось не-
почтивого?

ГАМЛЕТ.

Ні, ні! Це тільки жарт. Тут і отрута до жарту.
Аніякісінької непочтливости.

КОРОЛЬ.

Яка назва п'єси?

ГАМЛЕТ.

Пастка. А чому саме? Це алегорія. Виобра-
жається душогубство, що його счинено у Відні.
Гонзаґо зветься герцог, а жінка його Баптіста.
Ось побачите, це підле злочинство: але що нам
до цього? У нас і у вашої величності сумління

чисте, і це нас не торкається. Хай шолудивий
чухається, а нам шкіра не свербить.

(Входить ЛЮЦІАН).

Це Люціан, небіж короля.

ОФЕЛІЯ.

Ви, принце, берете на себе роль хора, все
пояснюючи.

ГАМЛЕТ.

О, я міг би й пояснити все вашому коханцеві,
якби побачив комедію, яку ви граєте.

ОФЕЛІЯ.

Ви дуже колючі, мій принце, дуже колючі.

ГАМЛЕТ.

Довелось би вам трохи постогнати, поки б мій
кілок притупився.

ОФЕЛІЯ.

Що далі, то гірше.

ГАМЛЕТ.

Нема що. Такі вже всі чоловіки. Ну, душогубе,
починай. Годі викривлятись, до діла! Як воно там:
вже помсти чорний ворон кряче. . .

ЛЮЦІАН.

Отрута, чорний задум, слухний час,
і нікогісінько навколо нас.

Тут сік із зілля: поночі збирала
його Геката й тричі проспівала

над ним закляття. Сік налитий вщертъ,
який несе живому люту смерть.

(Вливає отруту в ухо КОРОЛЕВИ).

ГАМЛЕТ.

Він отрує його в садку, щоб захопити по ньому царство. Його ймення Гонзаго. Це правдива повість, писана добірною італійською мовою. Зараз побачите, як душолюб здобуде кохання Гонзагової жінки.

ОФЕЛІЯ.

Король встає з місця.

ГАМЛЕТ.

Невже злякався марного сполоху?

КОРОЛЕВА.

Що з вами, господарю мій?

ПОЛОНІЙ.

Припиніть гру!

КОРОЛЬ.

Світла дайте! Геть!

ПОЛОНІЙ.

Світла, світла, світла!

(Виходять усі, крім ГАМЛЕТА й ГОРАЦІЯ).

ГАМЛЕТ.

Хай звір поранений гарчить,
здоровому усе минеться.

Один чатує, другий спить,
на світі так воно ведеться.

А що, добродію, хіба не досить цього та пучка
пер на голові та ще двох бантів на черевиках з
височеними закаблуками, щоб і мене прийняли
до гурту акторів, якби була доля зацурала мене?

ГОРАЦЮ.

Еге ж, на пів пая.

ГАМЛЕТ.

Ні, на цілий пай.

Ти знаєш, Дамоне мій милий,
колись Зевес був пан,
а тут узяв над нами силу
справжнісінький... барон.

ГОРАЦЮ.

Ви могли б у риму сказати.

ГАМЛЕТ.

О, добрий Горацію, я ладен тисячу дати за
кожне слово духа. Ти постерігав?

ГОРАЦЮ.

Ще й як, мій принце!

ГАМЛЕТ.

Коли мовилось про отруту.

ГОРАЦЮ.

Я дуже пильно постерігав його.

ГАМЛЕТ.

Ага! Музик сюди, флейтистів!
Коли король комедії не любить,
тоді вона йому либонь не люба.

Сюди, сюди, музики!

(Повертаються РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

ГІЛДЕНСТЕРН.

Шановний принце, дозвольте мені слово сказати.

ГАМЛЕТ.

О, хоч цілу історію.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Король, мій принце...

ГАМЛЕТ.

А що з ним?

ГІЛДЕНСТЕРН.

У своєму покої і якимось дивно нездужає.

ГАМЛЕТ.

З перепоею?

ГІЛДЕНСТЕРН.

Ні, принце. Швидше з жовчі.

ГАМЛЕТ.

Треба було б докласти більше розуму і сказати
це лікареві, бо коли б я йому прописав очисного,
то може у нього ще більше розлилася б жовч.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Добрий принце, дайте деякий лад своїм словам і не кидайтесь так люто геть від моєї справи.

ГАМЛЕТ.

О, я, шановний добродію, смиренний. Кажіть.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Королева, ваша мати, вельми в тугу вдалася і послала мене по вас.

ГАМЛЕТ.

Вітаю вас.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Ні, добрий принце. Ця гречність тепер не до речі. Коли ваша воля дати мені розумну відповідь, я виконаю доручення вашої матері, а як ні — то пробачте, і на тому справі кінець.

ГАМЛЕТ.

Не можу, шановний пане.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Чого не можете, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Дати вам розумну відповідь, бо мій розум нездужає. Але відповіддю, на яку я спроможен, я ладен стати до послуг вам, або вірніше, як кажете, моїй матері; отож годі балачок і до діла: моя мати, ви кажете...

РОЗЕНКРАНЦ.

Отже, вона переказує, що ваша поведінка вельми її вразила та здивувала.

ГАМЛЕТ.

О, що за чудовий син, що міг так здивувати свою матір! А невже за цим материним подивом не було жадного додатку? Кажіть.

РОЗЕНКРАНЦ.

Вона хоче поговорити з вами у своєму покої перед тим, як ляже спати.

ГАМЛЕТ.

Ми послухаємо її, хоч би вона й десять раз була нам матір'ю. Чи є у вас ще якась справа до мене?

РОЗЕНКРАНЦ.

Мій принце, ви мене колись любили.

ГАМЛЕТ.

Та й тепер люблю, присягаюсь оцими кліщами й обценьками.

РОЗЕНКРАНЦ.

Любий принце, яка причина вашої недуги? Ви ж самі собі заступаєте шлях до волі, не звіряючи приятелеві своїх турбот.

ГАМЛЕТ.

Мені, шановний добродію, нема ходу вгору.

РОЗЕНКРАНЦ.

Як це може бути, коли голос самого короля за-

кликає вас зайняти по ньому трон Данії?

ГАМЛЕТ.

Е, добродію, поки сонце зійде, то... Ця приказка вже трохи цвіллю взялася.

(Повертаються АКТОРИ з флейтами).

О, флейти. Ану, дайте одну подивитись. Відійдімо трохи. Чого це ви ходите коло мене і нюхаєте повітря, мов у тенета загнати хочете?

ГІЛДЕНСТЕРН.

О, мій принце, якщо моя ретельність надто зухвала, то й любов моя надто непочтива.

ГАМЛЕТ.

Я не гаразд це розумію. Чи не хочете заграти на цій флейті?

ГІЛДЕНСТЕРН.

Мій принце, я не вмію.

ГАМЛЕТ.

Я прошу.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Повірте, що не вмію.

ГАМЛЕТ.

Благаю вас.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Я не знаю, як до неї й братись.

ГАМЛЕТ.

Це так легко, як і брехати. Перебирайте пальцями по цих дірочках, сюди ось ротом дміть, то й почуєте на диво проречисту музику. Гляньте, от дірочки.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Але я жадної музики не спроможуся видобути з них. Нема в мене хисту...

ГАМЛЕТ.

Бачите, за яке ніщо ви мене маєте! Хочете грати на мені. Удасте, що знаєте мої струни, хочете вирвати з мене найпотаємнішу таємницю, хочете збагнути мене від найнижчої до найвищої ноти мого діапазону, а он у цьому невеличкому інструменті стільки чудової музики, а проте ви не спроможні зробити так, щоб він заговорив. Невже ви, в біса, думаєте, що на мені легше заграти, ніж на дудці? Назвіть мене, яким хочете інструментом, ви можете мене розстроїти, але ніколи не заграєте.

(Повертається ПОЛОНІЙ).

Хай Бог вас милує, добродію!

ПОЛОНІЙ.

Мій принце, королева хоче говорити з вами негайно.

ГАМЛЕТ.

Бачите он ту хмару, що немов би скидається на верблюда?

ПОЛОНІЙ.

Ййбогу, справді немов би верблюд.

ГАМЛЕТ.

А мені здається, що тхір.

ПОЛОНІЙ.

Зігнулась, мов тхір.

ГАМЛЕТ.

Або кит.

ПОЛОНІЙ.

Справжнісінький кит.

ГАМЛЕТ.

Ну, то я зараз до матері прийду. Докучають, що ошаліти можна. Я зараз прийду.

ПОЛОНІЙ.

Я так перекажу.

(Виходить ПОЛОНІЙ).

ГАМЛЕТ.

»Зараз« легко сказати. Облиште мене, друзі.
(Виходять усі, крім ГАМЛЕТА).

Оце настав відьомський час нічний,
коли могили паці роззявляють,
і пекло тхне заразою на світ.
Тепер гарячої б напитись крові!
У цю годину я ладен вчинити
такий жорстокий вчинок, що і день

здригнувся б. Схаменись! Іди до матки!
Не скам'яній, о серце! Хай душа
Неронова не ввійде в мої груди!
Хай буду я жорстоким, та не звірем.
Кинджалами нехай слова вражають,
а не рука. Нехай душа й язик
лукавлять: хай мої слова жорстокі
її ганьблять, а ти, душе моя,
ти не клади на них свою печатку.

(Виходить).

Третя сцена

Покій у замку.

(Входять КОРОЛЬ, КОРОЛЕВА, РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

КОРОЛЬ.

Він остогид мені, та й небезпечно
його шаленству волю попускати.
Тож лагодьтеся в путь, а я наказа
вам зараз підпищу. Хай з вами їде
до Англії. Не сміє трон терпіти
ту небезпеку, що постати може
з такого божевілля.

ГІЛДЕНСТЕРН.

Ми готові,
бо найсвятіший обов'язок наш —
біду одвести від того народу,
якого пестує величність ваша.

РОЗЕНКРАНЦ.

Кожнісіньке життя дрібне й звичайне
скеровує свій розум, наче зброю,
проти біди. І поготів це є
священний обов'язок того духу,
що від його добробуту залежить
життя і спокій всіх. Король ніколи
не помирає сам, бо, наче вир,

втягає смерть його усе навколо.
Він — колесо, що на шпилі гори:
до велетенських шпичь його прикуто
ще безліч інших і дрібних речей.
Упало колесо — і разом з ним
усе розсипалось. Коли король
зідхне, то з ним зідхає весь народ.

КОРОЛЬ.

О, якнайшвидше лагодьтеся в путь.
Той страх, який на волі тут буяє,
ми мусимо в кайдани закувати.

РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН.

Ми поспішим.

(Виходять РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН. Входить
ПОЛОНІЙ).

ПОЛОНІЙ.

Королю, принц пішов
до матері. А я за килим стану
і там підслухаю розмову їхню.
Вона його на самоті прошколить.
І мудро ви сказали, мій королю,
що треба ще одного свідка мати,
бо вухо матчине небезсторонне.
Прощайте! Заки ляжете ви спати,
я все вам доповім.

КОРОЛЬ.

О, щира дяка.

(Виходить ПОЛОНІЙ).

Мій гріх гидкий. Від нього аж до неба
тхне смородом. Прадавне й первісне
прокляття братовбивства. Я не можу
молитися. Дарма, що цього прагну,
провина бо сильніша, ніж мій замір.
Я мов людина, що два діла має,
стою й не знаю, що робити перше,
та й не роблю нічого. Що, якби
оця рука удвое грубша стала,
братерською густою кров'ю вкрившись, —
невже б тоді у неба, у благого,
отак би й не знайшлося дощу доволі,
щоб, наче чистий сніг, її збілити?
На те ж існує в небі милосердя,
щоб протиставити його гріхові.
Молитва — це подвійна є потуга:
вона піддержить, поки ми не впали,
або простить, коли ми лежимо.
Я гляну вгору. Гріх мій вже минувся,
алеж яка мені молитва личить:
»Прости мені гидкий мій злочин«? Ні,
я досі ще отим добром владаю,
що задля нього я вчинив убивство:
корона, жінка, трон. Чи ж Бог простить
мені, коли я здобичі не зрікся?
В лихому вирі й кривдах цього світу
злочинства позолочена рука
від кари часто може відкупитись,
але не так на тому світі, ні!
Нема шахрайства там, і вчинок твій
перед тобою стане неприкритий.
І ти — віч-на-віч з ним — даси свідоцтво.
І що тоді? Що, що тобі лишиться?
Чи не врятує душу каяття?

А що, коли ти каєтиш нездатен?
О, нещаслива доле й серце чорне,
як смерть! Душа загрузла у болоті,
змагається до неба і ще більше
вгрузає й тоне. Янголи, спасіть!
Схиляйтеся, коліна непокірні!
О, хиже серце, крицею окуте,
м'яке зробись, як жили в немовлятка.
Хай буде все гаразд.

(Відходить і стає навколішки. Входить ГАМЛЕТ).

ГАМЛЕТ.

От слухний час. Він молиться тепер.
Уб'ю його — і піде він до раю.
Невже це помста? Ні. О, поміркуюмо:
о, ні, не помста це, а нагорода.
Він мого батька ситого убив,
у рясті буйному його гріхів.
І знає в небі тільки Бог єдиний,
як важко батькові покутувати
тепер гріхи свої. Невже це помста —
убити душогуба в час, коли
він душу вмив і злагодився в путь?
О, ні!
Сховайся, мечу, і чекай хвилини
страшнішої, коли він буде п'яний,
чи гнівний, чи на ложі нечестивім
віддасться втіхам, грі або клятьбі,
ділам безбожницьким і сатанинським, —
тоді врази його, мій вірний мечу,
щоб він сторчма у пекло полетів
з душею чорною, мов та безодня.
На мене мати вже давно чекає.

Це тільки проволока дням твоїм.

(Виходить).

КОРОЛЬ (підводиться).

Слова угору, мисль донизу тягне —
без мислі слово неба не досягне.

(Виходить).

Четверта сцена

Покій королеви.

(Входять КОРОЛЕВА і ПОЛОНІЙ).

ПОЛОНІЙ.

Він зараз прийде. Прoberить його.
Скажіть, що ті шаленства — через край,
що ваша милість ледве захистила
його від гніву. Я сховаюсь тут.
Полайте добре.

ГАМЛЕТ (за сценою).

Мамо, мамо, мамо!

КОРОЛЕВА.

О, будьте певні, я його дойму.
Ховайтеся, бо він уже іде.

(ПОЛОНІЙ ховається за килим. Входить ГАМЛЕТ).

КОРОЛЕВА.

Ти, Гамлете, образив свого батька.

ГАМЛЕТ.

Образили ви, мамо, мого батька.

КОРОЛЕВА.

Ти тільки марно плещеш язиком.

ГАМЛЕТ.

Ви плещете лукаво язиком.

КОРОЛЕВА.

О, що це значить?

ГАМЛЕТ.

Що це, мамо, значить?

КОРОЛЕВА.

Чи ти забувся, хто я?

ГАМЛЕТ.

Ні, о, ні!

Хрестом клянуся, ні! Ви — королева,
дружина чоловікового брата.

Мені ж — бодай не так! — мені ви мати.

КОРОЛЕВА.

Тоді тебе хай інші вгомонять.

ГАМЛЕТ.

О, ні. Сідайте і не ворухіться!
Я покажу вам дзеркало, де ви
побачите своє ество таємне.

КОРОЛЕВА.

Мене ти вбити хочеш? Гвалт, рятуйте!

ПОЛОНІЙ (за килимом).

Рятуйте, гвалт, рятуйте, гвалт!

ГАМЛЕТ (витягає меча).

Це хто?

Попався щур! Отут йому і смерть.

(Проколює килим).

ПОЛОНІЙ (за килимом).

Ой, ой. Убив мене!

(Падає і вмирає).

КОРОЛЕВА.

Що ти вчинив?

ГАМЛЕТ.

Не знаю. Це король?

КОРОЛЕВА.

Який хапливий і кривавий вчинок!

ГАМЛЕТ.

Кривавий чин! О, так, кохана мати!

Однаково, що вбити короля
і з королевим братом взяти шлюб.

КОРОЛЕВА.

Убити короля?

ГАМЛЕТ.

Еге ж, матусю.

(Підіймає килим і бачить ПОЛОНІЯ).

Прощай, цікавий, бідолашний дурню.

Я мав тебе за іншого. Ну, що ж,
така мабуть тобі судилась доля.
Ти бачиш, як то небезпечно бути
ретельним понад міру. Заспокойтесь
і не ламайте рук, а сядьте тут,

щоб краще я вам серце поламав,
коли воно ще не таке запекле
і загартоване в гріховній звичці,
немов той мур, що й словом не проймеш.

КОРОЛЕВА.

Що я вчинила, що мене так люто
картаеш язиком?

ГАМЛЕТ.

Твій вчинок, він
у пишнім розквіті чесноту губить.
О, він з чола невинної любови
здирає рожу й садить там болячку,
а урочисті шлюбні обітніці
звучать, немов брехня й клятьба картярська.
О, вчинок твій у шлюбну вирвав душу,
зробивши із священного обряду
рапсодію порожню марних слів.
Лице небес палає Божим гнівом,
лице землі, немов би перед Судом
Страшним, затьмарюється і сумніє
на згадку про твій вчинок.

КОРОЛЕВА.

Що за вчинок,
що так волає і гримить суворо?

ГАМЛЕТ.

Поглянь на цей малюнок і на той,
поглянь на ці портрети двох братів!
Дивись, яка краса у цім обличчі!
Тут Феба кучері й чоло Зевеса,
погрозливі і владні очі Марса.

Постава — як у вістуна богів
Меркурія, коли злітає він
на гору, що у жмарах височіє.
Здається, кожний бог на цьому тілі
прекрасному свій відтиск залишив.
То був твій чоловік! А поруч — глянь,
твій чоловік теперішній — мов колос,
той перетрухлий, що забив зерно
дорідне — брата. Де у тебе очі?
Як ти могла покинути ту пашу,
що на горі росте прекрасній, та
в багно спуститись. Де у тебе очі?
Не зви любов'ю це. В твоєму віці
уже не грає кров, а розуму
кориться. Де ж той розум, що дозволив
тобі цей крок ступити? Є він в тебе
бо не було б без нього і чуття.
Та, певно, він заляк і задубів,
бо навіть божевілля неспроможне
так схибити, не бачити ріжниць,
яка примушує зробити вибір.
Це біс тебе у піжмурки піймав.
Нечуле око і чуття сліпе,
чи слух один, без рук і без очей,
чи нюх, найменша крихітка чуття,
так помилитись не могли б.
О, сороме! Чому не червонієш?
Коли й у баби літньої в кістках
бунтує пекло, що тоді казати
про молодість палку? В її вогні
чеснота топиться, немов той віск.
Не сором це, коли гаряча кров
пашить, бо і мороз вогнем палає,
а розум зводить волю.

КОРОЛЕВА.

О, мовчи!

Ти очі скерував мені у душу
і там побачила я чорні плями,
що їх нічим не змити.

ГАМЛЕТ.

Як могла ти
в заласних втіхах пріти й жирувати
на ліжку, що смердючим потом геть
просякло в тім барлозі. . .

КОРОЛЕВА.

О, мовчи!

Слова твої ножами входять в уха.
Мовчи, мій Гамлете.

ГАМЛЕТ.

Убивця підлий,
що в ньому й частки сотої нема
від короля покійного, і злодій,
що вкрав у брата свого королівство
і що потяг з полиці діядему
та до кишени заховав!

КОРОЛЕВА.

О, годі!

ГАМЛЕТ.

Король-ганчірник. . .

(Входить ДУХ).

Спасіть мене і крильми захистіть,
небесні сили! Що ти хочеш, душе?

КОРОЛЕВА.

Ой, леле! Він божеволіє...

ГАМЛЕТ.

Це ти прийшов картати свого сина,
що ось минає час і пал, а він
бариться й не виконує наказу?
Скажи!

ДУХ.

Запам'ятай! Явивсь я підгострити
колишній намір твій, що затупився.
Та глянь на матір: жах її поймає:
о, стань між нею та її душею,
що борється і важко знемагає,
химера бо лютує найсильніше
у тілі кволону. Скажи їй слово,
о Гамлете.

ГАМЛЕТ.

Що з вами, королево?

КОРОЛЕВА.

А що з тобою, сину,
що погляд в порожнечу ти втопив
і промовляєш до повітря. Дикий
вогонь тобі виблискує з очей.
Мов вояки, сполохані вночі,
на голові твоїй встає волосся
і хробаками їжиться утору.
На жар і полум'я твого нестяму
ти бризни холодом, коханий сину,
куди втопив ти очі?

ГАМЛЕТ.

В нього. Глянь:
блідий, мене він поглядом проймає.
Якби до скель він промовляв, то він
і їх би зворушив. О, не дивись
так сумно, бо мене твій вид понурий
одверне від суворого завзяття,
і замість крові сльози потечуть.

КОРОЛЕВА.

До кого говориш ти?

ГАМЛЕТ.

А ви нічого
не бачите?

КОРОЛЕВА.

Ні, ні! Дарма, що все
навколо бачу.

ГАМЛЕТ.

І не чуєте?

КОРОЛЕВА.

Лише мої й твої слова я чула.

ГАМЛЕТ.

Тоді поглянь! Уже він геть іде —
мій батько! Мов живий! Такий, як завжди.
Дивись! Пішов, виходить і зникає.

(Виходить ДУХ).

КОРОЛЕВА.

Це тільки витвір хворої уяви.
Ми бачимо химери безтілесні
в гарячці і нестямі.

ГАМЛЕТ.

У нестямі?

Мій пульс так рівно б'ється, як і ваш,
і це ритмічна гра здоров'я. Ні!
Не божевілля це! Спитайте, мамо,
і я удруге все перекажу,
а божевільний тут би і спіткнувся.
О, не вмащайте лестощами душу
і не кажіть, що то не злочин ваш,
а божевілля дико промовляє.
Від цього ваша рана тільки струпом
затягнеться, а гній під ним, незримий,
заразою отруїть все. Покайтесь!
Благайте в неба ласки за минуле
та уникайте злочинів майбутніх,
не удобряйте ґрунт під бур'яни,
щоб ще буйніш вони не розрослись.
Простіть мені оцю мою чесноту.
У ці часи розпусні і чеснота
перед пороком мусить плазувати,
щоб він дозволив їй добро вчинити.

КОРОЛЕВА.

Ти серце розщепив мені надвое.

ГАМЛЕТ.

Тоді відкиньте грішну половину
і, чиста, з другою живіть у світі.

Добраніч! Та не йдіть на постіль дядька.
Коли нема чесноти, то удайте,
що є вона у вас. Ота потвора,
що зветься звичкою, той сатана,
що наші добрі наміри глитає,
часами янголом стає для нас,
бо може нам таку одєжу дати,
що буде й вчинкам добрим до лиця.
Ви стримайте себе хоч ніч одну,
а вже на другу ніч вам буде легше,
і легше ще — на третю ніч, бо навіть
саму природу можна відмінити
і подолати біса, або геть
потужно з серця вигнати його.
Ну, ще раз надобраніч. А коли
благословення прагнете, то й я
у вас його попрошу. Щодо нього,

(Показує на ПОЛОНІЯ).

то дуже жалко. Небо так хотіло,
щоб я скарав себе, його скаравши;
мене бичем обрало і слугою.
Я приберу його і дам одвіт
за смерть, яку я осліп заподіяв.
Жорстоким мушу бути, щоб бути добрим.
Почин гіркий, ще гірше — попереду.
Ще кілька слів, шановна королево.

КОРОЛЕВА.

Що маю я робить?

ГАМЛЕТ.

Моїх порад
не слухати. Нехай пузан-король
заманить знов тебе на ложе грішне,

за щоку ущипне і мишенятком
своїм назве. За пару поцілунків,
за те, що він по шиї полоскоче,
йому розплещете ви таємницю,
що я не божевільний, а що тільки
із хитрощів такого удаю.
Скажіть йому про це. Бо хто ж тоді,
як не прекрасна, мудра королева
все донесе цій жабі, кажану,
цьому катюзі? Хто, як не вона?
Ви, глузду й розуму наперекір,
на дах поставте клітку й відчиніть:
нехай птахи собі повилітають,
самі ж, немов та мавпа в байці, влізьте
у клітку ту і спробуйте літати,
впадіть згори й зламайте карка.

КОРОЛЕВА.

О, певен будь: якщо слова — дихання,
якщо дихання є життя, то в мене
нема життя, щоб видихати те,
що ти мені сказав.

ГАМЛЕТ.

Чи чули ви,
що я до Англії повинен їхати?

КОРОЛЕВА.

Так постановлено, а я й забула.

ГАМЛЕТ.

Листи вже запечатано, і двоє
моїх товаришів, що їм я вірю,
як тим ехиднам злим, везуть накази,

дорогу промітають і везуть
мене у пащу зради. Що ж, нехай.
Потішусь я, бо виставлю в повітря
підкопника його знаряддям власним.
Під їхні міни сам я підкопаюсь
на цілий сажень нижче, і тоді
вони під самий місяць полетять.
Це ж весело, як на одній дорозі
два підступи, дві хитрості зіткнуться.
З оцим добродієм мені ще клопіт
ці тельбухи тягнути звідсіля.
Ну, надобраніч, мамо! Добрий радця
тепер зробився мовчазний, суворий,
а за життя був вельми балакучий
і все дурниці плів. Ходімо, пане,
щоб справу з вами до кінця довести.
Добраніч, мамо!

(Розходяться в різні сторони. ГАМЛЕТ виволікає ПО-
ЛОНІЯ).

ЧЕТВЕРТА ДІЯ

Перша сцена

Покій у замку.

(Входять КОРОЛЬ, КОРОЛЕВА, РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

КОРОЛЬ.

Чого так важко, важко ти зідхаєш?
Яка цьому причина, розкажи.
Де син твій?

КОРОЛЕВА.

Залишіть нас на хвилину.

(Виходять РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

О, що я бачила цієї ночі!

КОРОЛЬ.

А що, Гертрудо? Як там Гамлет?

КОРОЛЕВА.

Божеволіє, мов те море й вітер,
коли вони змагаються у бурю.
За килимом почувши шелест, він
схопив рапіру, крикнув: »Хто це, щур?«
і в запальному нападі забив,
не глядя, доброго старого.

КОРОЛЬ.

Лихо!

Якби це там був я, мене б він вбив.
Коли на волі він, то це загроза
мені, й тобі, і кожному, — усім.
Хто відповідь за цей кривавий вчинок?
Вину складуть на нас, бо ми безумця
у шори не взяли і не впинили.
Його кохавши, все ми затаїли,
мов той, що хворий на гидку недугу,
і крились од людей, а та недуга
в'їдалась у кістки... Він де тепер?

КОРОЛЕВА.

Десь трупа поволік. У божевіллі
його душа, мов золоте зерно
в руді нечистій, сяє: плаче він
над тим, що учинив.

КОРОЛЬ.

Ходім, Гертрудо.

Ще заки сонце сяде за ті гори,
на морі буде він. Ганебний злочин
ми виправдати мусимо й покрити,
доклавши розуму. Гей, Гілденстерне!

(Повертаються РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

Ідіть, о друзі, й ще когось візьміть
на допомогу, бо в нестямі принц
Полонія забив і мертве тіло
з покою матчиного геть потяг.
Знайдіть його, угомоніть і тіло

в капиці покладіть. О, поспішайте!

(Виходять РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

Ходім, Гертрудо, і покличмо друзів.
Повіжмо їм, який наш рішенець.
Розкажемо, що скоїлось недавно;
тоді лиха обмова, що по світі
із краю в край летить і, мов гармата,
влучає у мету, нас обмине
і вдарить у повітря невразливе.
Ходім. В душі у мене жах і смуток.

(Виходять).

Друга сцена

Другий покій у замку.

(Входить ГАМЛЕТ).

ГАМЛЕТ.

Добре запакував.

РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН (за сценою).

Гамлете, принце Гамлете!

ГАМЛЕТ.

Тихше, що там за галас? Хто кличе Гамлета?
Ось вони йдуть.

(Входять РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

РОЗЕНКРАНЦ.

Що, принце, ви зробили з мертвим тілом?

ГАМЛЕТ.

Із рідним порохом його змішав.

РОЗЕНКРАНЦ.

Скажіть, щоб ми могли його забрати
та до капиці віднести.

ГАМЛЕТ.

Не вірте.

РОЗЕНКРАНЦ.

Чому не вірити?

ГАМЛЕТ.

Що я вмю вашу таємницю ховати, а свою ні. Та, зрештою, хто запитує мене? Губка. Яку ж має відповідь дати син королівський?

РОЗЕНКРАНЦ.

Ви, принце, маєте мене за губку?

ГАМЛЕТ.

Так, губка, яка всмоктує в себе королівські ласки, нагороду й накази. Але такі послугачі найбільше стають королеві у пригоді при кінці: він, як та мавпа, ховає їх за щелепи. Першими до рота запихає, а проковтне наостанку. Коли йому знадобиться те, що ви назбирали, він потисне — і губка знову суха.

РОЗЕНКРАНЦ.

Я не розумію вас, мій принце!

ГАМЛЕТ.

Я дуже радий. Гостра розмова в дурних вухах марно пропадає.

РОЗЕНКРАНЦ.

Мій принце, ви мусите нам сказати, де тіло, та піти з нами до короля.

ГАМЛЕТ.

Тіло при королі, та король не коло тіла: король — це річ...

ГІЛДЕНСТЕРН.

Річ, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Нікчемна. Ведіть мене до нього. Ховайся, лисе,
ми всі за тобою.

(Виходять).

Перша постава «Гамлета» на українській сцені.
Львівський Оперний Театр (Драматичний сектор),
23 вересня 1943. — Йосип Гірняк — режисер.
— Володимир Блавацький — Гамлет.

Володимир Блавацький

— Гамлет.

Богдан Паздрій

— Король.

Іван Гірняк

— Полоній.

Єлисавета Шашаровська

— Офелія.

Третя сцена

Другий покій у замку.

(Входить КОРОЛЬ з ПОЧЕТОМ).

КОРОЛЬ.

Послав я їх, щоб Гамлета знайшли
і труп Полонія щоб відшукали.
Як небезпечно те, що він на волі.
Не вільні ми його скарать суворо,
бо принца любить та дурна юрба,
яка не розумом, а оком судить
і тільки міряє суворість кари,
а не провини. Треба нам, щоб тихо
все обійшлося, повести справу так,
що ніби наглий цей від'їзд давненько
задумано. Коли недуга гостра,
то треба вжити гострих ліків. Інші
тут не допоможуть.

(Входить РОЗЕНКРАНЦ).

Ну, як ваша справа?

РОЗЕНКРАНЦ.

Не допитались ми, ясний королю,
де тіло він сховав.

КОРОЛЬ.

А де він сам?

РОЗЕНКРАНЦ.

Під вартою, жде вашого наказу.

КОРОЛЬ.

Введіть його сюди!

РОЗЕНКРАНЦ.

Гей, Гілденстерне! Принца уведіть!

(Входять ГАМЛЕТ і ГІЛДЕНСТЕРН).

КОРОЛЬ.

Ну, Гамлете! Так де ж Полоній?

ГАМЛЕТ.

За вечерю.

КОРОЛЬ.

За вечерю?

ГАМЛЕТ.

Не він їсть, а його їдять. Урядові збори червяків саме відбуваються на ньому. Такий червяк єдиний цар над усім їстівним. Ми годуємо всі тварини, щоб ними себе угодувати, а себе уговдуємо для червяків. Гладкий король і худий жебрак — це тільки різні наїдки, дві страви за одним столом. Отакий то кінець!

КОРОЛЬ.

Ой, горе, горе!

ГАМЛЕТ.

Ловить чоловік рибу на червяка, що жер короля,

і їсть він рибу, що з'їла того червяка.

КОРОЛЬ.

Що ти хочеш цим сказати?

ГАМЛЕТ.

Нічого, тільки показати, як король може пройти кишками жебрака.

КОРОЛЬ.

Де Полоній?

ГАМЛЕТ.

На небі. Пошліть туди по нього. Якщо посланець там не знайде його, то самі пошукайте у пеклі. Але якщо протягом цього місяця не знайдете його, то почувете носом, коли йтимите до галерії по сходах.

КОРОЛЬ (до декого з ПОЧЕТУ).

Підіть, пошукайте його там.

ГАМЛЕТ.

Він почекає, поки прийдете.

(Виходить ПОЧЕТ).

КОРОЛЬ.

Тебе кохаємо, дарма, що тужим,
о Гамлете, що ти таке вчинив.
Отож, щоб убезпечити себе,
ти мусиш якнайшвидше звідси геть.
Судно чекає, вітер ходовий,
супутники вже ждуть, і все готове,
щоб їхати до Англії.

ГАМЛЕТ.

До Англії?

КОРОЛЬ.

Так, Гамлете.

ГАМЛЕТ.

Ну, добре.

КОРОЛЬ.

Що добре, в цьому можеш бути певен,
бо добрі заміри мої.

ГАМЛЕТ.

Я бачу херувима, що знає ці заміри. Ну, що ж,
хай до Англії. Прощавайте, люба мамо!

КОРОЛЬ.

І я, твій любий батько, Гамлете.

ГАМЛЕТ.

Кажу »мамо«, бо батько й мати — це чоловік і
жінка, а чоловік і жінка — плоть єдина. Отож
кажу »мамо«. Ну, то рушаймо до Англії.

(Виходить).

КОРОЛЬ.

Ідіть услід і приспішіть його.
Не гайтеся, хай виїде вночі.
Все, що стосується цієї справи,
ми запечатали. Мерції рушайте!

(Виходять РОЗЕНКРАНЦ і ГІЛДЕНСТЕРН).

О Англіє, коли прихильність наша
для тебе варта щось — а так воно
мабуть і є, бо твій рубець недавній,
від данського меча, ще не загоївсь,
і страх твій платить нам данину шани —
то ти не знехтуєш цього наказу,
що у листі від тебе вимагає
для принца Гамлета негайно смерті.
Зроби це, Англіє, бо він в крові
моїй лютує, наче лихоманка.
Зціли мене, бо поки він не згинув,
мені на світі цім ніщо не миле.
(Виходить).

Четверта сцена

Рівнина в Данії.

(Входять ФОРТІНБРАС, КАПІТАН і ВОЯКИ в поході).

ФОРТІНБРАС:

Ідіть ви, капітане, привітайте
від мене короля, монарха данців.
Перекажіть, що Фортінбрас прохає,
із ласки його, дозволу пройти
через країну данську з збройним військом.
Ви знаєте, де маємо зустрітись.
Коли його величність побажає
із нами слово мовити, то ми
ладні йому свою пошану скласти.
Отак перекажіть.

КАПІТАН.

Гаразд, мій принце.

ФОРТІНБРАС.

Рушайте далі та поволі.

(Виходять ФОРТІНБРАС і ВОЯКИ. Входять ГАМЛЕТ,
РОЗЕНКРАНЦ, ГІЛДЕНСТЕРН та інші).

ГАМЛЕТ.

Чиє це військо, мій ласкавий пане?

КАПТАН.

Норвезьке, пане.

ГАМЛЕТ.

Куди воно іде, мій пане?

КАПТАН.

Кудись до Польщі.

ГАМЛЕТ.

Хто ж на чолі його?

КАПТАН.

Принц Фортінбрас. То небіж короля старого.

ГАМЛЕТ.

Чи йдете глибоко в Польщу,
чи в прикордонний пункт?

КАПТАН.

Сказати правду,
то ми йдемо здобути клаптик ґрунту,
що з нього нам не зиск, а гола слава,
бо я б п'яти дукатів за оренду
не дав би. Та й Норвегія і Польща
не більше візьмуть, як його продати.

ГАМЛЕТ.

Тоді й не боронитиме його
поляк?

КАПТАН.

О, ні. Там є уже залога.

ГАМЛЕТ.

Дві тисячі людей і двадцять тисяч дукатів не розв'яжуть суперечки про соломину. Це в нутрі нарвало, від розкоші великої і миру, а як прорве всередину, не визнаєш, від чого чоловік помер. Мій пане, подяка щира вам.

КАПТАН.

Бувайте, пане.

(Виходить).

РОЗЕНКРАНЦ.

Чи далі підемо, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Я зараз дожену. Ідіть вперед.

(Виходять усі, крім ГАМЛЕТА).

Все на моїм шляху встає й волає і підганяє мою мляву помсту.
Що чоловік, коли найбільше благо для нього — спати, їсти? Звір, не більше.
Той, що створив нас, дарував нам душу, і здібності, і розум богорівний, та не на те, щоб марно пропадали і цвіллю бралися. Не знаю, що це: чи то коротка, як у звіра, пам'ять, чи то вагання полохливе й думка про те, чим справа ця скінчиться може.
Коли розтяти думку цю, то в ній ума лише одна четверта частка,

а похлывости аж на три чверті.
Не знаю я, навіщо я живу
і все кажу: »зробити треба це«,
і маю силу, змогу і бажання,
та не роблю. А приклади величні
мене до чину марно закликають.
Хоча б узяти це потужне військо,
яке веде тендітний, ніжний принц,
і дух його, змагаючись до слави,
глузує з невідомого кінця.
Своїм життям і долею він важить
перед обличчям смерти й небезпеки
заради шкаралуці. Той великий,
хто не іде за марне діло в бій,
та битися ладен за соломину,
коли про честь ідеться. В мене ж батька
забито і збезчещено матусю,
мене підбурюють і кров, і розум,
а я ще сплю. І як мені не сором?
Ось, двадцять тисяч люду йдуть на смерть;
задля химери і примари слави,
ладні лягти в гроби, як у постелі,
і битися за клаптичок землі,
де їм в бою нема де повернутись,
де місця їм не вистачить ховати
своїх забитих. О, думки мої,
струхлявійте, або налейте кров'ю!

(Виходить).

П'ята сцена

Ельсінора. Покій у замку.

(Входять **КОРОЛЕВА**, **ГОРАЦІО** і **ПАН**).

КОРОЛЕВА.

Не хочу з нею розмовлять.

ПАН.

Вона
настирлива, не при своїм умі,
дивитися аж жаль.

КОРОЛЕВА.

Чого їй треба?

ПАН.

Все батька згадує, у груди б'є
себе, зідхає й каже: світ поганий.
Із-за дрібнички сердиться й говорить
таке, що й купи не тримається.
Слова ці недоладні слухом ловиш,
зшиваєш їх і вгадуєш думки.
А як вона хитає головою,
киває й жалібно ламає руки,
то, не добравши суті, кожен скаже,
що дуже нещасливе те дівча.

ГОРАЦЮ.

Було б гаразд поговорити з нею,
бо небезпечні здогади вона
посіє ще в умах людей непевних.

КОРОЛЕВА.

Впустіть її. (Нишком) Моїй душі гріховній

(Виходить ПАН).

вже кожна річ нещастя провіщає.
Страхаючися зради, чорний злочин
страхами завжди зраджує себе.

(Повертається ПАН з ОФЕЛІЄЮ).

ОФЕЛІЯ.

А де ж прекрасна королева данська?

КОРОЛЕВА.

Офеліє, о, що з тобою?

ОФЕЛІЯ (співає).

Як же я пізнаю
милого твого?
Він бриля із мушлів має
і в сандалях він.

КОРОЛЕВА.

Навіщо, люба, пісенька оця?

ОФЕЛІЯ.

Що кажете? О, ні, послухайте,
будь ласка.

(Співає).

Він помер, кохана панно,
він покинув світ.
В головах трава зелена,
а в ногах — граніт.

Ой, ой!

КОРОЛЕВА.

Ну, що, Офеліє?

ОФЕЛІЯ.

О, прошу, послухайте.

(Співає).

Саван білий, наче сніг...

(Входить КОРОЛЬ).

КОРОЛЕВА.

Ой, леле! Гляньте, мій королю!

ОФЕЛІЯ (співає).

...всипали квітками,
та на гріб дівочі сльози
не лились дощами.

КОРОЛЬ.

Як живеться, гарна панно?

ОФЕЛІЯ.

Щастя вам, Боже! Непогано. Ви кажете, сова —
пекарева дочка? О Господи, ми знаємо, чим ми є,
та не знаємо, що з нас буде. Хай Бог благословить
вам страву!

КОРОЛЬ.

Натякає на батька свого.

ОФЕЛІЯ.

Будь ласка, не говоріть про це, а як хто питає,
що воно значить, то одкажіть так:

(Співає).

Під твоїм віконцем
в день святого Валентина
завтра рано вранці
стану я, твоя дівчина.

Він підвівся, вмить убрався
і впустив свою калину.
Дівчина ввійшла, а вийшла —
не була уже дівчина.

КОРОЛЬ.

Прекрасна Офеліє!

ОФЕЛІЯ.

Еге, вірте без клятьби, я закінчу:

(Співає).

Ой, Спасе мій і всі святі!
Ганьба, ганьба і сором.
Що не юнак, то робить так, —
це мовлю я з докором.

Як я незаймана була,
ти хтів зо мною шлюб узяти.

А він одрікає:

Я б це зробив, якби сама ти
до мого ліжка не лягла.

КОРОЛЬ.

Чи давно вона така?

ОФЕЛІЯ.

Я думаю, все буде гаразд. Але ніяк не вгамую
сліз, згадавши, що його покладено в землю хо-
лодну. Мій брат мусить дізнатись про це, — ото ж
дякую вам за добру пораду. Де ж моя карета?
Надобраніч, вельможні пані, надобраніч, добрі пані.
Добраніч, добраніч.

(Виходить).

КОРОЛЬ.

Ідіть за нею вслід і доглядайте!

(Виходить ГОРАЦІО).

Це туги невимірної отрута.

Смерть батькова — то джерело її.

Гертрудо, о моя Гертрудо, знай:

як лихо йде до нас, то не одне,

а суне навалом. Так от, поперше,

убито батька дівчини, а далі —

подався геть твій син, що сам був винний

і справедливу кару заслужив,

а серед люду вже пішли про смерть

Полонія плітки і поголоски.

(Вчинили необачно ми, що потай

старого поховали). А по тому

Офелія утратила той розум,

що ми без нього звіри і личини.
А у додаток лихові, ще брат
її таємно з Франції приїхав,
живиться подивом, засів у хмарах
і має вдосталь шептунів, які
йому про смерть отця слова отруйні
на вухо шепотять. Отож, коли
нема підстав, брехлива поголоска
всіх обмине й вину складе на нас.
І це мене, Гертрудо дорога,
немов стокротний постріл, розриває,
шматуючи.

(Галас за сценою).

КОРОЛЕВА.

О, що за галас там?

КОРОЛЬ.

А де ж мої швайцари? Де сторожа?

(Входить другий ПАН).

У чому справа?

ПАН.

О, рятуйтесь, пане,
бо океан, що вийшов з берегів,
не так бурхливо хвилями жере
піски приморські, як Лаерт скажений,
сам на чолі повстанців, нищить челядь.
Люд королем його вже величає.
І мов би світ постав лише сьогодні,
і мов забуто всі звичаї давні,
галасуни й підпихачі гукають:

»Лаерт, Лаерт хай буде королем!«
Шапки, і руки, й язики до хмар
підносять крик: »Лаерт, Лаерт король!«

КОРОЛЕВА.

Ото напали на тропу невірну
та гавкають, фальшиві данські пси!

(Галас за сценою).

КОРОЛЬ.

Зламали двері.

(Входить ЛАЕРТ озброєний, за ним ДАНЦІ).

ЛАЕРТ.

Де цей король? Зостаньтеся за дверима.

ДАНЦІ.

О, ні! Впустіть!

ЛАЕРТ.

Прошу, мені дозвольте!

ДАНЦІ.

Гаразд, гаразд, ми слухаєм.

(Виходять за двері).

ЛАЕРТ.

Спасибі, двері стережіть. Ану,
королю-гадино, віддай мені
мого отця.

КОРОЛЕВА.

Вгамуйся, мій Лаерте!

— Постава Харківського театру ім. Шевченка (колишній «Березіль»), 1956 року. Ярослав Геляс — Гамлет. — Постава Львівського Оперного Театру, 1943 року. Ярослав Геляс — Перший актор.

— Постава Львівського Оперного Театру (1943). Сцена двою Гамлета (Володимир Блавацький) з Лаертом (Сергій Дубровський). — Постава Львівського драматичного театру ім. М. Заньковецької (1957). Олександр Гай — Гамлет. Ганна Босенко — Королева.

ЛАЕРТ.

Коли вгамується в моїй крові,
хоч би єдина крапля, то назве
мене бастардом, батька — рогачем
і випече на чистому чолі
моєї матері тавро повії.

КОРОЛЬ.

Чого це ти, Лаерте, зняв такий
великий заколот, такий гармидер?
Нехай, Гертрудо; ти за нас не бійся,
бо королів така священна сила
охороняє, що проклята зрада
як гляне, то й завмре. Скажи, Лаерте,
чого ти запаливсь. Нехай, Гертрудо!
Кажі!

ЛАЕРТ.

Де батько?

КОРОЛЬ.

Вмер.

КОРОЛЕВА.

Та не від нього.

КОРОЛЬ.

Нехай він доскочу питає.

ЛАЕРТ.

А як він вмер? Ви не дуріть мене!
До чорта присяга! До пекла вірність!
У прірву чорну совість і покору!
Я навіть нехтую вогнем геєнни,

на герць і цей, і той світ викликаю,
і що б не сталося, я помсти прагну
за смерть отця.

КОРОЛЬ.

А хто тебе упинить?

ЛАЕРТ.

Ніхто у світі, тільки власна воля...
А щодо засобів, то я собі
вже якось ради дам.

КОРОЛЬ.

Лаерте добрий!
Про смерть отця дізнатися ти хочеш,
але невже твоя шалена помста
потягне в прірву ворога і друга?

ЛАЕРТ.

Ні, тільки ворога.

КОРОЛЬ.

Дізнайся, хто він.

ЛАЕРТ.

Розкрию добрим друзям я обійми
і, як той пелікан, що жертвує
своїм життям, я кров'ю серця їх
поїтиму.

КОРОЛЬ.

Тепер ти розмовляєш,
як добрий син і справжній дворянин.
Що я у смерті батька не повинний

і що я сам тужу за всіх найбільше,
це дійде до твого ума так ясно,
як світло до очей доходить.

ДАНЦІ (за сценою).

Впустіть її!

ЛАЕРТ.

Що то за галас там?

(Входить ОФЕЛІЯ).

О спеко, висуши мій мозок! Сльози,
сім раз солоні, витруїть снагу
з очей моїх. Клянусь, за божевілля
твое вони таку ціну заплащать,
що наша шалька перетягне. Сестро,
Офеліє моя! Трояндо майська!
Невже дівочий розум молодий
такий крихкий, як і життя старече?
О, найцінніші пахощі свої
кохання чисте й ніжне посилає
услід тому, кого кохає.

ОФЕЛІЯ (співає).

З лицем непокритим його хоронили.
Ой, леле, леле, леле!
Котилися сльози буйненькі в могилу.

Прощавай, моя голубонько!

ЛАЕРТ.

Якби ти сповна розуму була
і закликала голосно до помсти,
то не могла б мене так зворушити.

ОФЕЛІЯ (співає).

Співайте: »вниз, униз!«
і кличте вниз.

О, як до цього гуде колесо! Зрадливий шафар
украє дочку свого господаря.

ЛАЕРТ.

Це ніщо — більше ніж що.

ОФЕЛІЯ.

Ось розмарин! Це на спомин: »будь ласка, серце,
споминай!«; а ось полуцвітки — це щоб вірний був.

ЛАЕРТ.

Мудрість у безумі: споминай і будь вірний.

ОФЕЛІЯ.

А ось вам кріп і орлики, а от рута для вас і
дещо мені. Ми можемо назвати її зіллям благодати
воскресної. О, ви можете носити свою руту з від-
знакою! От стокротка. Я б дала вам трохи фіялок,
та вони всі пов'яли, коли мій батько помер. Ка-
жуть, що помер він доброю смертю.

(Співає).

Мій Робін — то радість єдина моя!

ЛАЕРТ.

Скорботу й тугу, сум і навіть пекло
вона в благоє й прекрасне обертає.

ОФЕЛІЯ (співає).

Чи не вернеться він?

Чи не вернеться він?

О, ні, уже він мертвий!

Лягай на ложе смерти,
вже не вернеться він.

Волосся — ясний льон,
а борода, як сніг.

Загинув він, умер.

О, не ридай тепер,
хай душу Бог спасе!

І всі християнські душі. Я молю про це Бога. Хай
Бог вас милує.

(Виходить).

ЛАЕРТ.

Ти бачиш це, о Боже, Боже!

КОРОЛЬ.

Лаерте, про твоє велике горе
з тобою мушу я поговорити;
на це я маю право. Приведи
своїх найліпших, наймудріших друзів.
Нехай вони розсудять поміж нами.
Якщо я в цьому ділі винуватий,
чи призводом, чи просто, то ладен
віддати я життя, корону, царство
і все, що в мене є, аби тобі
за кривду заплатити. А як ні,
то май терпець, і спільно поміркуєм,
як вдовольнити нам тебе.

ЛАЕРТ.

Гаразд.

Та нагла смерть і похорон таємний
без броні, без яси і без трофеїв,
і навіть без прилюдного обряду,
все це волає, наче грім небесний.
Я відповіді хочу.

КОРОЛЬ.

І дістанеш.

На винуватця хай впаде сокира.
Тепер, прошу я, йди за мною.

(Виходять).

Шоста сцена

Другий покій у замку.

(Входять ГОРАЦІО і СЛУГА).

ГОРАЦІО.

Хто хоче говорить зо мною?

СЛУГА.

То моряки. Вони, шановний пане,
до вас листи якісь то мають.

ГОРАЦІО.

Нехай увійдуть.

(Виходить СЛУГА).

Не знаю, хто й з якої часті світу
до мене б обізвавсь, як не принц Гамлет.

(Входять МОРЯКИ).

ПЕРШИЙ МОРЯК.

Нехай Господь благословить вас, пане.

ГОРАЦІО.

І вас хай благословить.

ПЕРШИЙ МОРЯК.

І благословить, коли Його ласка. От лист до вас,

пане, від посланця, що мав плисти до Англії, якщо ви справді зветесь Горацію, як мені казано.

ГОРАЦІО (читає).

»Горацію, скоро прочитаєш цього листа, дай цим хлопцям змогу досягнути до короля; вони мають листа до нього. Безмалъ два дні були ми на морі, як за нами почав уганяти озброєний піратський корабель. Побачивши, що вітрила наші мляві, мусили ми з розпачу стати до бою. Ми зчепилися гаками, а тоді я скочив до них. Але в ту ж мить вони відчепилися від нашого корабля, і я один zostався їхнім бранцем. Вони повелися зо мною, як милосердні розбишаки, бо знали, що діють, і я мушу їм віддячити. Подай королеві надіслані листи, а сам поспішай до мене так хутко, мов би від смерти втікав. Маю шепнути тобі на вухо такі слова, що від них занімієш, а проте вони не спроможні віддати всю вагу справи. Ці добрі хлопці доведуть тебе до мене. Розенкранц і Гілденстерн простують до Англії. За них я тобі багато дечого розкажу. Прощай!

Навіки прихильний до тебе

Г а м л е т « .

Ходім, я дам вам змогу передати оці листи. Мерщій, та поведете мене до того, хто їх посилав.

(Виходить).

Сьома сцена

Другий покій у замку.

(Входять КОРОЛЬ і ЛАЕРТ).

КОРОЛЬ.

Тепер ти нашу безневинність ствердиш
і в серці місце другові даси,
бо чув, розумним ухом чув, що той,
хто твого батька вбив, так само важив
і на мое життя.

ЛАЕРТ.

О, так! Це ясно.

Але чому ж ви заходів не вжили,
яких безпека й мудрість вимагали,
щоб запобігти цим жахливим вчинкам,
чи край покласти їм.

КОРОЛЬ.

А з двох причин,
які для тебе, може, й мало важать,
але для мене непоборні. Мати
на ньому тільки очі випасає,
а я, — чеснота це, чи, може, вада, —
душею й серцем так зріднився з нею,
що, як та зірка по своїй орбіті,
кружляю все навколо. А подруге:
не виніс цього я на суд прилюдний,

бо надто Гамлета юрба кохає
і в тій любові гріх його втопила б,
докори обернула б на хвалу,
як джерело, що дерево на камінь
оберне. Саме тут то наші стріли,
занадто кволі при такому вітрі,
всі повертались би до мого лука,
а не туди, куди б я націлявся.

ЛАЕРТ.

Отак шляхетного я втратив батька,
до розпачу доведена сестра,
що їй ніхто в усіх віках минулих
чеснотами не міг би дорівняти.
Але ще прийде помсти час!

КОРОЛЬ.

Хай це тобі не заважає спати.
Не думай, що я млявий та ледачий
і що дозволю небезпеці смикать
мене за бороду та ще за жарт
і за розвагу це вважати. Ні!
Ти ще почувеш більше. Твого батька
кохав я, та й себе кохаю трохи,
а звідси висновок. . .

(Входить ПОСЛАНЕЦЬ з листами).

Які новини?

ПОСЛАНЕЦЬ.

Від принца Гамлета листи — до вас,
величність ваша, і до королеви.

КОРОЛЬ.

Від Гамлета? Хто їх приніс?

ПОСЛАНЕЦЬ.

Матроси, кажуть. Я не бачив їх.
Мені їх Клавдій передав, діставши
від посланця.

КОРОЛЬ.

Лаерте, ти послухай.

А ти покинь нас.

(Виходить ПОСЛАНЕЦЬ. Читає).

»Потужний, величний королю! Знайте, що мене
голою висаджено на берег у вашому королівстві.
Завтра проситиму ласки стати перед ваші королів-
ські очі. Тоді, попрохавши пробачення, я оповім,
яка подія спричинилася до мого раптового і див-
ного повороту. Г а м л е т « .

Що означає це? Чи всі вернулись?
Чи може то брехня, чи жарт — та й годі?

ЛАЕРТ.

Чия рука?

КОРОЛЬ.

Ну, звісно, Гамлета.

Ось »голою«, а в приписці »один«.
Що радиш ти?

ЛАЕРТ.

Стервся я, королю!
Хай прийде. А мені болоче серце
вже гріє думка, що йому у вічі
скажу: »Ти ось що вдіяв!«

КОРОЛЬ.

Коли так,
Лаерте, а інакше бути не може,
то дай, тебе скерую я.

ЛАЕРТ.

Аби
мене до миру ви не скерували.

КОРОЛЬ.

До миру на душі. Коли додому
він вернеться і вдруге не захоче
поїхати, то я його схилю
на діло, що у мене в думці зріє,
і тут уже напевно він загине.
За смерть його ніхто нас не осудить,
ні, ні! І навіть рідна мати скаже,
що то був випадок.

ЛАЕРТ.

Керуйте мною.
Я буду радий, ставши до послуг вам,
знаряддям вашим бути.

КОРОЛЬ.

Ну, й гаразд.
Коли поїхав ти від нас, тебе
при Гамлеті тут дуже вихваляли,
що є у тебе хист, яким ти сяєш.
У ньому всі твої кебети вкупі
такої заздрости не викликали,
як хист оцей, хоч він, на погляд мій,
і другорядний.

ЛАЕРТ.

Хист? Який, королю?

КОРОЛЬ.

Це так, немов би стьожечка на шапці
у юнака, бо молодості личить
вбиратися в одезі легковажні,
а старості — у соболеві хутра,
що надають здоров'я і поваги.
Два місяці тому тут був нормандець.
Колись французів бачив я в поході
і знаю: вершники вони чудові,
та в цьому ніби біс сидів. Він так
вертів коня, мов зрісся з ним, і був
напівлюдиною, напівконем.
Він перевершував мої думки,
які вигадували різні штуки,
та дорівняти правді не могли.

ЛАЕРТ.

Нормандець він?

КОРОЛЬ.

Нормандець.

ЛАЕРТ.

Це Лямонд?

КОРОЛЬ.

Він самий.

ЛАЕРТ.

Ну, його я добре знаю.

Тож він окраса нації своєї,
перлина свого краю.

КОРОЛЬ.

Він про тебе
розказував, про твій майстерний хист,
про вміння спритно зброєю владати,
а особливо — битись на рапірах.
Кричав, що варт було би подивитись,
якби з тобою рівний став до бою.
Всі фехтувальники його вітчизни,
божився він, втратили б хист і око,
супроти тебе ставши. Слава ця
струїла Гамлетові заздре серце,
і відтоді у ньому тільки й мрії,
щоб швидше ти додому повернувся
і з ним хоч раз помірявся у герці.
А звідси висновок...

ЛАЕРТ.

Який, королю?

КОРОЛЬ.

Чи був тобі твій батько дорогий,
чи ти — подоба туги без душі?

ЛАЕРТ.

Навіщо це питаєте, королю?

КОРОЛЬ.

Не думаю, що не любив ти батька,
та знаю, час породжує любов;
і добре знаю, з досвіду, що час

пригашує те полум'я, той жар.
Горить у ньому гніт, і є нагар,
який притьмарює вогонь ясний.
Нема добра, яке б добром зосталось,
бо те добро, як надто роздобріє,
то з пересади часто і вмирає.
Коли ми щось намірились робити,
то мусимо робити це негайно,
бо намір наш міняється, і скільки
на світі рук і язиків, то стільки
є перепон, відтяжок і загайок.
Тоді те »мушу« — мов зідхання марне,
що, муку стищуючи, тільки шкодить.
Тепер до справи, що тебе болить.
Ось повернувся Гамлет. Що ти зробиш,
щоб показати чином, а не словом,
що ти справдешній батьків син?

ЛАЕРТ.

Ладен зарізати його у церкві.

КОРОЛЬ.

Нема убивці захисту ніде,
а помста меж не знає. Ти, Лаерте,
з цим заміром сиди тихенько вдома,
а Гамлет знатиме, що ти вернувся.
Ми хваліїв надішлемо, які
подвійним сневом окриють славу,
що дав тобі француз, і ми вас двох
зведем у герці й поб'ємося в заклад.
А він, шляхетний, цирій, необачний,
і не придивиться, які рапіри,
і вибереш ти зброю найгострішу
та за отця йому віддячиш.

ЛАЕРТ.

Так.

Для цього діла я кінець рапіри
в отруту умочу, яку купив
у знахаря-пройдисвіта якогось.
Вона така смертельна, що вмочи
ножа і тільки дряпони до крові,
то не допоможе вже ніяке зілля,
хоч би яку цілющу силу мало.
Одним-одна уразка — й певна смерть.
Отож, коли отруеним кінцем
черкнузь його легенько, — він загинув.

КОРОЛЬ.

Нам треба ще обміркувати вдвох
і слухний час, і засоби, потрібні,
щоб досягти мети. Коли ми схибим
і зрадимо свій плян, не так до діла
узявшись, то краще б і не братись.
Про всякий випадок нам треба мати
ще другий плян і справдити його,
коли не вдасться перший. Поміркуймо.
Ми закладаємось за вас обох.
Ага, знайшов!
Ти нападеш на Гамлета завзято,
щоб він упрів і горло пересохло.
Коли гукне він: »пити«, я його
таким розкішним трунком почастую,
що тільки сьорбане — і вже по ньому.
Отож, коли він твого вістря вникне,
то тут йому вже край. Хто там кричить?

(Входить КОРОЛЕВА).

Що, люба королево?

КОРОЛЕВА.

За лихом друге лихо вслід іде, —
так швидко, що на п'яти наступає.
Твоя сестра, Лаерте, утонула.

ЛАЕРТ.

Утонула? Де?

КОРОЛЕВА.

Там, понад річкою верба звисає
і сиве листя в люстрі відбиває.
Туди вона прийшла, уквітчана
хімерними вінками із кропиви,
купальниці, стокроток і волошок,
з червонозілля довгого, яке
ім'ям безстидним вівчарі назвали,
а скромні діви — пальцями мерця.
На дереві повісити хотіла
вона свої вінки, та сук вломивсь,
і польові трофеї вслід за нею
в плакучий струм попадали. Широко
її одежа біла розметнулась
і, мов русалку, несла по воді.
Вона ж лісень співала стародавніх,
неначебто біди не відчувала,
або вродилась і зросла на хвилі.
Та довго не могло воно тривати.
Коли, намокши, одіж обважніла,
то потягла нещасну від пісень
у каламутну смерть.

ЛАЕРТ.

Вона втонула?

КОРОЛЕВА.

Втонула, ой, втонула!

ЛАЕРТ.

Води багато в тебе і без того,
Офеліє нещасна! А тому
не лийтеся, о сльози. Та, мабуть,
це нам властива неміч, і природа
бере своє, дарма, що сором нам.
З сльозами вийде з мене все жіноче.
Прощайте, в мене є слова вогненні,
що спалахнули б враз, якби ця дурість
не пригасила їх.

(Виходить).

КОРОЛЬ.

Ходім, Гертрудо,
за ним услід, бо я чимало сил
доклав, щоб гнів його угамувати.
Отож боюсь, що знов він спалахне.
Ходім за ним.

(Виходять).

ІНДІЯ

Перша сцена

К л а д о в и щ е .

(Входять два МОГИЛЬНИКИ з лопатами і т. п.).

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Чи ж можна ховати за християнським обрядом таку, що з власної охоти шукала собі царства небесного?

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

Кажу тобі, що можна, отож копай швидше. Було слідство, і звелено ховати по-християнському.

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Та яким чином? Хіба вона втонула, обороняючи своє життя?

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

Ну що ж, такий висновок зроблено.

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Ну, то мабуть самообороняючись, — інакше бути не може. Бо закон каже: коли я топлюся охотою своєю, то це є вчинок, а вчинок має три ступені: почин, вчин і чин. Герго, вона втопилася навмисне.

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

Та слухай, друже могильнику. . .

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Стривай! Ось тобі вода, ось стоїть чоловік. Гарзд. Коли чоловік іде до води і топитьсь, то, хіть-нехїть, він іде, зауваж. Але коли вода прийшла до чоловіка і втопила його, то він не сам втопивсь. Герго, він у власній смерті не повинний і віку собі не вкоротив.

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

А хїба це закон?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Авжеж. Як слідчий захоче, то й буде закон.

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

Хочеш правду знати? Не була б вона панночка дворянського роду, то не ховали б її на християнському цвинтарі.

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Либонь, що так. Тим воно й жалко, що вельможним людям більше волі на цїм світі топитися і вішатися, аніж іншим християнам. Дай но заступа. Нема дворян давнішого роду, як садівник, копач і могильник: вони держаться Адамового ремесла.

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

Хїба Адам був дворянин?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Він же перший зброю до рук узяв.

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

Та чи ж була у нього зброя?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Та чи ти поганець, чи що? Чи ти не розумієш Святого Письма? А Письмо глаголе: Адам копав. А чим би він копав, як не зброєю — заступом. Ще одне питання тобі загадаю; як до ладу не відповіси, то признайся, що ти. . .

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

Ну, ну!

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Хто буде міцніше за муляра, корабельника і тесляра?

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

Той, хто робить шибениці, бо його будова переживе тисячу постояльців.

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Твій дотеп мені до вподоби, їйбогу. Шибениця стає у пригоді. Кому ж вона стає у пригоді? Тому, хто чинить негоже. Ти негоже вчинив, сказавши, що шибениці збудовано міцніше за церкву. Герго, шибениця може тобі стати у пригоді. Ану, знов!

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

»Хто буде міцніше за муляра, корабельника і тесляра?«

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Еге, як скажеш, то гуляй.

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

Їйбо, скажу.

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Ну!

ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК.

А біс його знає!

(Входять ГАМЛЕТ і ГОРАЦІО оддалека).

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Не морочи собі цим голови; дурного осла, як не бий, то він ступи не прибавить, а коли тебе знов хто запитає про це, то скажеш: могильник, бо домовини, які він будує, простоять до судного дня. Ну, мотнися до шинку та принеси квартиру горілки.

(Виходить ДРУГИЙ МОГИЛЬНИК. ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК копає та співає).

В дні веселі, парубочі
я дівчат кохав, кохав.
І гуляв я дні і ночі,
горя-лишенька не знав.

ГАМЛЕТ.

Невже цей байда не знає, що робить: копає могилу та виспівує собі.

ГОРАЦІО.

Звичка зробила його байдужим до цієї роботи.

ГАМЛЕТ.

Так воно є: що менше рука працює, то делікатніша її чулість.

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК (співає).

Старість підійшла тихенько
і схопила в пазурі.
Став сумний я, мов ніколи
не кохався до зорі.

(Викидає черепа).

ГАМЛЕТ.

У цьому черепі колись був язик, і вмів він спі-
вати. Як цей плутяга ним об землю шпурляє, немов
це щелепа Каїна, що перше вбивство вчинив. Може,
це була голова політика, що Бога хотів перехитру-
вати, а цей осел так нею поневіряє. Хіба це не
можливо?

ГОРАЦІО.

Можлива річ, принце.

ГАМЛЕТ.

Або царедворця, що вмів казати: »Доброго ранку,
шановний принце«? Або вельможного пана такого
то, що вихваляв коня вельможного пана такого то,
аби його той подарував йому. Чи ж не могло воно
бути й так?

ГОРАЦІО.

Звичайно, мій принце!

ГАМЛЕТ.

Так, так. А тепер це дісталось пану червякові.
Череп завався, а могильників заступ трощить його
по щелепах. Прекрасна революція! Якби ж то ми
мали змогу постерегти її! Навіщо було викохувати

ці кістки, щоб потім ними грати у кеглі? Аж мої
ломить, коли здумаю за це.

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК (співає).

Заступ, заступ і лопата,
білий саван-покривало,
та із глини яма-хата,
— ось що гостеві припало.

(Викидає другого черепа).

ГАМЛЕТ.

Ось, ще один. Хто його знає, може це череп за-
конника. Де ж тепер його клявзи і підступи, його
позви і каптурі? Як же він терпить, що цей грубий
гвалто твоче його брудною лопатою по потилиці,
та не позиває його за зневагу чином. Гм! може він
свого часу був великим пронозою, скуповував
мастки по купчих, заставах, контрактах і гіпо-
теках. Невже оті купчі і застави придалися на те
тільки, щоб придбати тобі жменю землі, що нею
набита твоя хитрюща макітра? Невже оті кріпості
закріпили за тобою не більше, як оцей клаптик
землі, що його й пара контрактів покриє? Та і
його документи на власність навряд чи змісти-
лися б у цій скринці, а невсеж самому власникові
не більше треба? Га?

ГОРАЦІО.

Ані п'яді більше, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Чи ж пергамент на документи роблять не з
баранячої шкіри?

ГОРАЦЮ.

Так, принце, і з телячої теж.

ГАМЛЕТ.

Барани ж і телята всі, що на нього покладаються. Поговорю з цим гультьям. Чия це могила, добродію?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Моя, пане.

(Співає).

... та із глини яма-хата,
— ось що гостеві припало.

ГАМЛЕТ.

Відома річ, твоя, бо ти ж у ній засів.

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Ви, пане, не в ній, і тому вона не ваша, а я, хоч не зовсім у ній, а проте вона моя.

ГАМЛЕТ.

Ти забрехався в ній, коли кажеш, що твоя. Могила для мертвого, а не для живого. Отже, ти й збрехав.

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Це жива брехня, пане: на місці не сидить, від мене до вас перескочить.

ГАМЛЕТ.

Для якого чоловіка ти її викопав?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Не для чоловіка, пане.

ГАМЛЕТ.

Ну, то для якої жінки?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

І не для жінки.

ГАМЛЕТ.

Кого ж тут поховують?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Те, що було колись жінкою, а тепер, царство йому небесне, померло.

ГАМЛЕТ.

Ну, й квацький плутяга! Треба з ним говорити, кожне слово зважуючи, а то зараз тебе піймає. Я вже помічаю три роки, Горацію, що, їйбогу, світ тепер став надто зухвалий: чобіт селянина раз-у-раз наступає на мозолі дворянинові. — Чи давно ти тут за могильника?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Якраз з того самісінького дня, як наш останній король Гамлет подолав Фортінбраса.

ГАМЛЕТ.

А скільки тому часу минуло?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Невжеж ви не знаєте? Це вам кожен дурень скаже. Це було того самого дня, як молодий Гамлет

народився, — той, що тепер здурів, та що його до Англії послано.

ГАМЛЕТ.

Навіщо ж його до Англії послано?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Навіщо? А тому, що розума стратив, то, певно, в Англії верне собі його; а як ні, то біда не велика.

ГАМЛЕТ.

Чому?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

А, бо там не поміять. Там усі люди такі божевільні, як він.

ГАМЛЕТ.

А від чого ж він збожеволів?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

А дуже чудно, кажуть.

ГАМЛЕТ.

Як чудно?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Та так, від того, що ніби з глузду з'їхав.

ГАМЛЕТ.

На якому ж ґрунті він збожеволів?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Звісно, на якому; тут, на данському, де я змалку

вже тридцять літ могильникую.

ГАМЛЕТ.

Як довго пролежить чоловік у землі, поки згниє?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Якщо не згниє перед смертю, — бо тепер раз-у-раз трапляються пранцоваті трупи, що ледве видержують до похорону, — то пролежить років вісім-дев'ять. Чинбар видержить дев'ять.

ГАМЛЕТ.

А чому довше за іншого?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Звісно, пане: його власна шкіра так вичинилась у тій справі, що довго не пускатиме води, а вода найгірше руйнує мертве тіло. От вам ще один череп! Цей пролежав у землі двадцять три роки.

ГАМЛЕТ.

Чий він?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Та одного стерв'ячого сина: чий би, ви думаете, він був?

ГАМЛЕТ.

Та як мені знати?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Чума на цього дурного шалапуту! Вилив мені колись на голову пляшку вина. Цей череп, пане, то череп Йорика, королівського блазня.

ГАМЛЕТ.

Оцей?

ПЕРШИЙ МОГИЛЬНИК.

Цей самий.

ГАМЛЕТ.

Ану, дай подивлюсь. (Бере черепа). Ох, леле! Бідний Йоріку! Я ж знав його, Горацію! Був хлопець невтомний на жарти, щедрий на вигадки. Разів з тисячу носив мене на барана. А тепер, аж гидко мені стає, аж нудить на серці. Тут були вуста: скільки я їх цілував, то й не пригадаю. Де ж тепер твої жарти? Твої стрибки й твої пісеньки? Де ті блискавичні витівки, що за столом зривали вибухи сміху? Тепер нема у тебе ні одного жарту, щоб посміятися з власної оскалини? Все запалося. Піди до світлиці ясновельможної пані та скажи їй, що хоч би вона на палець завтовшки себе шмарувала й фарбувала, то проте долежитьесь до такого лиця. Розсміши її цим. Прошу, Горацію, скажи мені одне...

ГОРАЦІО.

Що, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Як ти гадаєш, чи й Олександр у землі був отакий?

ГОРАЦІО.

Такий самий.

ГАМЛЕТ.

І так само пах? Фе!

(Кидає черепа).

ГОРАЦЮ.

Так само, мій принце.

ГАМЛЕТ.

На яку гидку потребу ми можемо здатися, Горацію! Як простежиш уявою за благородним пороком Олександра, то й знайдеш його десь коло чопа в барильці.

ГОРАЦЮ.

Чудно яюсь такий висновок зробити.

ГАМЛЕТ.

Ані трохи! Можна собі скромно йти за ним імовірним шляхом. От, хоч так: Олександр помер, Олександра поховали, Олександр струх на порох, порох — земля, з землі робимо глину. А чому тією глиною, на яку він обернувся, не замазати барильця пивного?

Потужний Цезар вмер і струх на глину,
ним у стіні замазано щілину.

Той, від якого цілий світ тремтів,
нам замазка від холоду й вітрів.

Та тихо, тихо! Он іде король!

(Входять процесією СВЯЩЕНИКИ та інші, несуть труну Офелії, за нею ЛАЕРТ і ЖАЛІВНИКИ, КОРОЛЬ, КОРОЛЕВА, їхній ПОЧЕТ та інші).

І королева, а за нею почет.
Кого ж вони ховають? Та без співів?
Ознака це, що бідний той небіжчик
на себе руки сам наклав. А був,
видать, людиною значного стану.
Сховаймося й постежмо.

(Одступає з ГОРАЦІЄМ).

ЛАЕРТ.

Яка відправа дальша?

ГАМЛЕТ.

Вважай! А це ж Лаерт, юнак шляхетний. . .

ЛАЕРТ.

Яка відправа дальша?

ПЕРШИЙ СВЯЩЕНИК.

Еже всі відправи, що їх церква нам
дозволила, закінчено, бо смертю
вона померла не своєю.
Якби згори нам не дали наказу,
то їй лежати б в несвяченім ґрунті
аж до сурми у день Страшного Суду.
А на могилу черепки й каміння
накидали б. А тут вінки дівочі,
і квітами обсіпано труну,
та ще й ховали з дзвоном похоронним.

ЛАЕРТ.

І більш відправ не буде?

ПЕРШИЙ СВЯЩЕНИК.

Ні, вже годі.

Бо ми зневажили б обряд священний,
якби ще вічну пам'ять проспівали,
як іншим душам, що спочили в Бозі.

ЛАЕРТ.

Кладіть у землю! Хай фіялки чисті
зростуть з її незайманого тіла.
А ти, жорстокий попе, знай: сестра
моя у небо янголом полине,
тобі ж у пеклі скиглити.

ГАМЛЕТ.

Невже

Офелія!

КОРОЛЕВА (кидає квіти).

Найкращій квітці — квіти!
Прощай! Я мріяла, прекрасна діво,
що Гамлетові ти дружина будеш,
що квітами прикрашу шлюбне ліжко,
а не твою могилу.

ЛАЕРТ.

О, прокляття
хай тричі упаде на голову
того, що звів тебе з ума своїм
злочинним ділом! О, не засипайте!
Заждіть! Хай ще раз обійму її.

(Скаче в яму).

Тепер засипте з мертвою живого!
Насипте гору, що знялась би вище
від Пеліону давнього, або
ще вище від надхмарних височин
блакитного Олімпу.

ГАМЛЕТ (наближаючись).

Хто так пишню

свою скорботу виливає, хто?

Хто тут словами закликає

мандрівні зорі, щоб вони спинялись

і слухали, немов пойняті жахом?

Ось я, принц Гамлет.

(Скаче в яму).

ЛАЕРТ.

Сатана на тебе!

(Зціпившись, борються).

ГАМЛЕТ.

Негоже молишся.

Від горла руки геть! Хоч я у гніві

не палажкий і не швидкий на чин.

та маю у душі щось небезпечно,

чого боятись треба. Руки геть!

КОРОЛЬ.

Гей, розведіть їх!

КОРОЛЕВА.

Гамлете! О Гамлете!

УСІ.

Панове. . .

ГОРАЦІО.

Добрий принце, заспокійтесь!

(ПРИВІЧНИКИ їх рознімають, і вони виходять з ями).

ГАМЛЕТ.

За це змагатися я з ним ладен,
аж поки не склеплю повіки. . .

КОРОЛЕВА.

За що, мій сину?

ГАМЛЕТ.

За те, що я Офелію кохав,
кохав, як не здолали б сорок тисяч
братів її кохати.

КОРОЛЬ.

О, Лаерте,
він божевільний!

КОРОЛЕВА.

О, прости йому.

ГАМЛЕТ.

Ну покажи, що здатен ти зробити!
Ридати? битися? або поститись?
Себе роздерти на шматки? Чи оцту
напитися? Чи зжерти крокодила?
Я теж ладен це все зробити! Навіщо
прийшов ти скиглити? мене дражнити,
ускочивши в могилу, щоб тебе
живцем із нею разом закопали!
І я на це готовий! А коли
торочиш ти про гори, то нехай
тих гір на нас навалить мільйони,
щоб там, у зонах полум'ястих, сонця
черкалася могила, і щоб Осса
супроти неї прищиком здалася.

Ти будеш горло дерти й вихвалятись,
ну що ж, хвалько незгірший я за тебе!

КОРОЛЕВА.

Це шал. Хвилина — й напад цей минеться.
І спокій лагідний на нього зійде,
мов горлиця, що вивела на світ
золотоперих пташенят.

ГАМЛЕТ.

Чому
повівся ти зо мною так негоже?
Тебе ж я так любив. Та менше з тим.
Хоч би й сам Геркулес робив, що може,
то кішка нявка, а собака гавкне.

(Въходить).

КОРОЛЬ.

Горацію, будь ласка, йди за ним.

(Виходить ГОРАЦІО. До ЛАЕРТА).

Згадай розмову нашу й май терпець.
Ми якось то владнаємо цю справу.
А ти, Гертрудо, догляд май за сином.
Могилі цій — живий надгробник буде.
Настане день жаданого спокою,
а покищо терпи і жди години.

Друга сцена

Заля в замку.

(Входять ГАМЛЕТ і ГОРАЦІО).

ГАМЛЕТ.

Про це вже годі, а тепер про друге.
Ти всі обставини ще пам'ятаєш?

ГОРАЦІО.

Аякже, принце мій!

ГАМЛЕТ.

Була в моєму серці боротьба,
одлинув сон, і мався я ще гірше,
аніж той в'язень у кайданах. Швидко
я зваживсь — і хвала отій відвазі;
буває так, що нагла необачність
нам служить на добро, тоді як замір,
де все продумано, зненацька схибить.
І це нас учить, що над нами є
ще сила божеська, яка формує
всі наші пляни, хоч і недовладно
ми витесали їх...

ГОРАЦІО.

Це щира правда.

ГАМЛЕТ.

Я вискочив з каюти,
плаща накинув поночі й пішов
обмацувати й нишпорити їх.
Знайшов пакета їхнього й подався
назад і, з страху смілости набравшись,
листа державного я розпечатав
а там — яке шельмовство королівське! —
наказа я знайшов, де говорилось
про благо Данії та Англії,
якому я — паливода і вовк —
загрожую, і вимагалось там,
щоб, навіть катові часу не давши
сокиру нагострити, голову
мені негайно стяти.

ГОРАЦЮ.

О, невже!

ГАМЛЕТ.

Ось той наказ, його ти прочитаєш,
як буде час, а хочеш, то послухай,
що далі я зробив.

ГОРАЦЮ.

О, розкажіть!

ГАМЛЕТ.

Оплутаний тенетами шельмовства,
не встиг я ще продумати прологу,
як вже почав писати драму — сів,
нового склав наказа й написав
гарнесенько. Як всі державні люди,
колись я нехтував чітким письмом,

розучувавсь писати, а тепер
стара наука у пригоді стала.
І знаєш, що я написав?

ГОРАЦІО.

А що?

ГАМЛЕТ.

Благав від королівського імення:
коли нам Англія союзник вірний
і хоче, щоб у нас, як пальма,
цвіла любов і згода, і щоб спокій
назавжди нас єднав вінком з колосся,
і щоб навіки приязнь нас лучила
(о, силу всяких »щоб« туди напхав я!)
то хай, листа оцього прочитавши,
негайно і без жадної розправи,
не давши і часу на покаяння,
двох посланців мечем скарає.

ГОРАЦІО.

Як же

ви запечатали листа?

ГАМЛЕТ.

І тут

небесний промисел явив себе.
В калитці був у мене батьків перстень,
що з нього роблено печатку данську.
Листа згорнув, як згорнено той перший,
та надписав і приложив печатку;
поклав на місце, і підміни тої
ніхто не постеріг. А вранці бій...
Ну, решту ти вже чув.

ГОРАЦІО.

А Гілденстерн
і Розенкранц... їм буде там каюк.

ГАМЛЕТ.

Ну, що ж... вони кохалися в тій службі
і не лежать на совісті у мене.
Самі устряли — і пішли на за́гин.
Дрібним людям ставати небезпечно
між двох вогнем розпалених мечів
потужних супротивців.

ГОРАЦІО.

Ну й король!

ГАМЛЕТ.

Скажи, чи не пора мені скарати
того, хто короля згубив і матір
мою на шлюху звів, відсторонив
мене від трону й важив на життя
моє підступницьки? Чи ж не пора,
щоб ця рука віддячила йому?
І чи ж не гріх, не злочин — попускати,
щоб цей пістряк в'їдався далі в тіло?

ГОРАЦІО.

Із Англії дізнається він скоро,
як закінчилася та справа.

ГАМЛЕТ.

Скоро.

А покищо я часом порядкую.
Життя людське — це мить, зідхнути раз.
Але, Горацію, жалкую дуже,

що я проти Лаерта запалився —
я бачу, у моїй нещасній долі
відбилася його. Шаную хлопця,
але, почавши горем вихвалитись,
він збурих кров мою.

ГОРАЦІО.

О, хтось іде.

(Входить ОЗРИК).

ОЗРИК.

Вітаю вас у Данії, мій принце?

ГАМЛЕТ.

Покірно дякую, пане. (До ГОРАЦІА) Чи знаєш ти
цього комаря?

ГОРАЦІО.

Ні, мій принце.

ГАМЛЕТ.

Ну, то щаслива твоя доля, бо ганьба — його
знати. У нього багато землі та ще й родючої. На-
станови бидло паном над бидлом, то його ясла
стоятимуть біля стола королівського. Це сорока,
але, скажу тобі, посідає великий смітник.

ОЗРИК.

Ласкавий принце! Якщо вашій ясності є вільний
час, то я дещо мав би вам переказати від його
величності.

ГАМЛЕТ.

Я вислухаю з пильною увагою. Покладіть шапку

на належне їй місце: вона ж для голови зшита.

ОЗРИК.

Дякую, ваша ясносте, дуже гаряче.

ГАМЛЕТ.

О, ні, повірте мені, що дуже холодно: вітер дме з півночі.

ОЗРИК.

А й справді, принце, холоднувато.

ГАМЛЕТ.

А проте мені здається, що дуже спечно і душно, чи то моя вдача...

ОЗРИК.

Надзвичайна спека, мій принце, так жарить, що аж... і сказати не можу. Його величність, принце, припоручили мені сказати вам, що поставили на вас великий заклад... Річ у тому...

ГАМЛЕТ.

Прошу вас, не забувайте...

(ГАМЛЕТ примушує його надягти шапку).

ОЗРИК.

Ні, мій принце; далєбі, мені так зручніше. До двору, принце, недавно повернувся Лаерт, — слово чести, справжній дворянин, повний блискучих талантів, приємний у товаристві і просто красень. Справді, коли щиро мовити, то він взірець і, так би мовити, календар дворянської поведінки, бо

в ньому знайдете все, що дворянинові забагнулося б побачити.

ГАМЛЕТ.

В устах ваших, добродію, його добрі прикмети ані трохи не втрачають, хоча знаю, що коли зробити їм докладний перелік, то у самої арифметики запаморочиться голова, бо не перегнати їхніх прудких вітрил. Але, вихваляючи його, скажу по правді, що вважаю його за великого духом, а те, що в ньому заховане, за таке дороге й рідковинне, що, говорячи щиро, подібний йому — це тільки його відбиток у дзеркалі, а хто схотів би ступати у слід йому, буде тільки тінню його, — не більше.

ОЗРИК.

Ваша ясність судить про нього непохибно.

ГАМЛЕТ.

А куди ви гнете? Навіщо ми, нечестивці, марним словом згадуємо цього лицаря?

ОЗРИК.

Що, принце?

ГОРАЦЮ.

Він цього в тямки не візьме. Треба для нього добирати мову, яку йому під силу було б зрозуміти.

ГАМЛЕТ.

Чого це ви завели про цього добродія?

ОЗРИК.

Про Лаерта?

ГОРАЦІО.

Його калитка порожня: всі золоті слова порозтрачував.

ГАМЛЕТ.

Еге ж, про нього.

ОЗРИК.

Я знаю, що ви свідомі...

ГАМЛЕТ.

Радий, що знаєте, та невелика мені з того честь.
Ну, далі, мій пане...

ОЗРИК.

Ви свідомі того, якою досконалістю Лаерт...

ГАМЛЕТ.

Боюся погодитися з цим, щоб не рівняти себе з ним у досконалості. Знати чоловіка добре — це, насамперед, добре знати себе самого.

ОЗРИК.

Я, принце, маю на увазі його хист володіти зброєю. Про нього йде слава, що в цьому нема йому рівні.

ГАМЛЕТ.

Яка ж його зброя?

ОЗРИК.

Рапіра і кинджал.

ГАМЛЕТ.

Це дві його зброї. Ну, далі.

ОЗРИК.

Король, принце, поставив у заклад шестеро коней берберських, а проти них Лаерт, як я чув, шість французьких рапір і кинджалів з їхніми причандалами: поясами, піхвами, і т. ін. Три наряди, їйбо, дуже химерно вироблені, дібрані до держаків, дуже делікатні наряди, чудово оздоблені.

ГАМЛЕТ.

Чого це ви їх звете нарядами?

ГОРАЦЮ.

Я знав, що поки дійдете кінця розмови, то намуляете собі язика з ним.

ОЗРИК.

Наряди — це гачки, щоб чіпляти.

ГАМЛЕТ.

Це слово більше було б до речі, якби ми обіч тягли гармату, ото звить їх покищо гачками. Ну, далі: шестеро берберських коней проти шістьох французьких рапір з причандалами і три чудово оздоблені наряди, — правдивий французький заклад проти данського. А про що ж вони заклались?

ОЗРИК.

Король, принце, заклався, що в дванадцятьох випадках Лаерт не виграє і трьох ударів більше,

ніж ви, а Лаерт застався, що дванадцять проти дев'яти. Якби ваша воля дати відповідь і згоду, то можна було б зараз улаштувати герць.

ГАМЛЕТ.

А що, коли я скажу »ні«?

ОЗРИК.

Я, принце, хотів сказати: коли згодитесь дати свою особу на пробу.

ГАМЛЕТ.

Добродію, я походжатиму тут по залі. О цю годину я тут набираюся свіжого повітря, і якщо завгодно його величності, то хай принесуть рапіри. Коли Лаєртові охота, і коли король не віддумав, то, якщо спроможусь, я постараюся виграти заклад для нього, а якщо ні, то припадуть мені сором і зайві синці.

ОЗРИК.

Дозвольте дати таку відповідь?

ГАМЛЕТ.

Такого змісту... та додайте прикрас, які до смаку вам.

ОЗРИК.

Рекомендую себе до послуг вашій ясності.

ГАМЛЕТ.

Гаразд, гаразд.

(Виходить ОЗРИК).

Добре, що сам себе рекомендує, бо в іншого язык би на це не повернувся.

ГОРАЦІО.

Цей чібіс вискочив із гнізда ще з яечною шкара-лупою на голові.

ГАМЛЕТ.

Я думаю, що він малим і з цицькою маминою панькався, заки заходжувався смоктати. Він, — як і багато інших з того стада, якими пишається нікчемний наш вік, — перейняв тільки тон часу та зовнішній звичай товариського життя, — те шумовиння, що проносить їх крізь віялку громадської думки. А дмухни на них — то бульбашка лопне.

(Входить ПРИДВОРЕЦЬ).

ПРИДВОРЕЦЬ.

Шановний принце! Його величність передавали вам привіт через молодого Озрика, який переказав, що ви чекаєте в залі. Король посилає мене запитати вас, чи ще є у вас охота стати на герць із Лаертом, а чи відкладете на інший час?

ГАМЛЕТ.

Я не змінив свого наміру, що йде за волею королівською. Коли йому завгодно, то я готовий чи зараз, чи колинебудь, аби був у такому стані, як тепер.

ПРИДВОРЕЦЬ.

Король, королева і всі йдуть сюди.

ГАМЛЕТ.

Щасливої години.

ПРИДВОРЕЦЬ.

Королева бажає, щоб ви сказали Лаєртові кілька ласкавих слів перед герцем.

ГАМЛЕТ.

Вона добре радить.

(Виходить ПРИДВОРЕЦЬ).

ГОРАЦІО.

Ви, принце, програєте цей заклад.

ГАМЛЕТ.

Не думаю. Відколи він поїхав до Франції, я не-настанно вправлявся; отож виграю. Але не можеш уявити собі, як мені важко на серці. Та, зрештою, дарма.

ГОРАЦІО.

А всетаки, мій добрий принце...

ГАМЛЕТ.

Все це дурниці, але якесь таке передчуття, що іноді тривожить жінок.

ГОРАЦІО.

Коли ваша душа чує щось недобре, то слухайтесь її. Я попереджу, щоб не приходили, що ви не в настрої.

ГАМЛЕТ.

Алеж, ні! що мені те передчуття! і горобець не впаде без волі провидіння. Якщо воно станеться не тепер, то в майбутньому; якщо не в майбутньому, то тепер; якщо не станеться тепер, то колись. Бути готовим — це все. Ніхто бо не знає, що кидає. Чому ж не кинути завчасу? Нехай.

(Бходять КОРОЛЬ, КОРОЛЕВА, ЛАЕРТ, ПРИДВОРЦІ, ОЗРИК та інші з ПОЧЕТУ з рапірами, рукавичками, несуть стола, на якому келіхи з вином).

КОРОЛЬ.

Візьми, о Гамлете, стисни цю руку!

(КОРОЛЬ кладе руку ЛАЕРТОВУ в ГАМЛЕТОВУ).

ГАМЛЕТ.

Простіть мені, о пане мій, зневагу
і по-шляхетському мені пробачте!
Присутні знають,
та й ви, напевно, чули, як мене
скарав Господь безумством. Вчинок мій,
що зранив ваше серце й вашу честь,
був, я кажу прилюдно, божевіллям.
Чи Гамлет чим Лаерта скривдив? Ні.
Бо, коли Гамлет не при собі був,
коли він — сам не свій — Лаерта скривдив,
то це вчинив не Гамлет, ні, не він!
А хто ж? Його безумство! А коли
це так, то скривджений тут Гамлет сам.
Безумство Гамлетові лютий ворог.
Тут, перед свідками, кажу,
що наміру лихого я не мав.

Шляхетним серцем виправдайте друга,
бо я, стрілу пославши через дах,
влучив у брата ненароком.

ЛАЕРТ.

Серце
мое задовольнилось, хоч до помсти
найбільше закликало. Але честь
мені наказує ще не миритись,
аж поки судді старші і поважні
не виречуть мені, що, замирившись,
я свого ймення не збезчещу. Поки ж
приймаю приязнь, як правдиву приязнь,
і кривди не завдам.

ГАМЛЕТ.

О, щира дяка!
Охоче стану я на герць братерський.
Рапіри дайте нам. Сюди!

ЛАЕРТ.

Мені!

ГАМЛЕТ.

Тобі, Лаерте, буду я за тло,
у нецтві моему хист твій блисне,
немов та зірка в темряві нічній,
снопами іскор.

ЛАЕРТ.

Ці слова — на глум?

ГАМЛЕТ.

С, ні! Ось, руку я даю.

КОРОЛЬ.

Подай рапіри, Озрику! Тобі,
мій брате, Гамлете, відомий заклад?

ГАМЛЕТ.

Еге ж, королю мій! Ви заклад свій
поставили на слабшого.

КОРОЛЬ.

Не страшно.
Він доучивсь і фори нам дає.

ЛАЕРТ.

Ця заважка. Ану, подайте другу!

ГАМЛЕТ.

Ця добра. Всі вони одної міри?
(Готуються до герцю).

ОЗРИК.

Всі рівні, добрий принце.

КОРОЛЬ.

Поставте на столі вино та кубки.
Коли торкне Лаерта Гамлет раз
чи вдруге, або третій раз відіб'є,
то хай гримнуть усі гармати враз,
за Гамлета король підійме чару,
і в чару ту перлину він укине,
кштовнішу, ніж та, яку в короні
чотири данські королі носили.
Подайте кубки!
Нехай же бубни сурмам сповістять,

а ті гарматам, а гармати небу:
»Король за Гамлета підносить кубок!«
Ну, починайте! Стежте пильно, судді!

ГАМЛЕТ.

Ану, добродію!

ЛАЕРТ.

Ану, мій принце!

(Фехтують).

ГАМЛЕТ.

Влучив!

ЛАЕРТ.

О, ні!

ГАМЛЕТ.

Гей, судді, як?

ОЗРИК.

Влучив,

без сумніву влучив.

ЛАЕРТ.

Ну, добре, ще раз.

КОРОЛЬ.

Пождіть. Вина мерщій! Перлина ця
твоя, мій Гамлете. До тебе п'ю!

(Сурмлять сурми, гукають гармати).

Подайте кубка принцеві.

ГАМЛЕТ.

Стривайте!

Зітнуся ще раз. Там поставте кубка!
Ану! (Фехтують). Ось ще один удар. А що!

ЛАЕРТ.

Удар, удар, я визнаю.

КОРОЛЬ.

Наш син перемагає.

КОРОЛЕВА.

Він спітнів
і важко дихає. Візьми цю хустку,
мій Гамлете, та обітри чоло,
я п'ю за успіх твій.

ГАМЛЕТ.

Спасибі, мамо.

КОРОЛЬ.

Не пий, Гертрудо!

КОРОЛЕВА.

Ні, королю мій,
дозвольте випити.

КОРОЛЬ (нишком).

Отрута там.

Запізно!

ГАМЛЕТ.

Ще мені не вільно пити.
Ось зараз.

КОРОЛЕВА.

Дай, тобі лице я витру!

ЛАЕРТ.

Тепер влучу я!

КОРОЛЬ.

Щось не йметься віри.

ЛАЕРТ (нишком).

Алеж воно проти мого сумління.

ГАМЛЕТ.

Ану, Лаерте, втретє! Та не грайся!
Будь ласка, бий, що в тебе сили є.
Боюся, що ти бавишся зо мною.

ЛАЕРТ.

Гадаєш? Ну!

(Фехтують).

ОЗРИК.

Ніхто не уллучив.

ЛАЕРТ.

А ось!

(ЛАЕРТ раниць ГАМЛЕТА, в розпалі вони міняються
рапірами, і ГАМЛЕТ раниць ЛАЕРТА).

КОРОЛЬ.

Як розпалились! Розніміть їх!

ГАМЛЕТ.

Ні ще!

(КОРОЛЕВА падає).

ОЗРИК.

Що з королевою? Погляньте!

ГОРАЦІО.

Обоє вже в крові. Ну, як, мій принце?

ОЗРИК.

Лаерте, як?

ЛАЕРТ.

Піймався, мов кулик, у власну сітку.
Мене згубила власна зрада.

ГАМЛЕТ.

Що з королевою?

КОРОЛЬ.

Зомліла, кров
побачивши.

КОРОЛЕВА.

Ні, ні, то трунок, трунок!
Мій любий Гамлете! Отрута в трунку.

(Вмирає).

ГАМЛЕТ.

Яка підлота! Гей! Замкніть но двері!
Шукайте зраду!

ЛАЕРТ.

Тут вона! Тебе,
о любий Гамлете, уже забито,
і не врятують жадні ліки в світі.
Тобі залилось жити півгодини,
а зрадницьке, отруєне знаряддя
в твоїй руці. Отак моє лукавство
мене згубило. Глянь, ось я лежу,
і вже мені не встати. Королеву
отруєно... Не можу більш... Король,
король усьому винний...

ГАМЛЕТ.

Отруєно вістрія папіри?
Тоді нехай довершить діло!

(Коле КОРОЛЯ).

УСІ.

Ой, зрада, зрада!

КОРОЛЬ.

О, захистіть мене! Це ж тільки рана.

ГАМЛЕТ.

О, клятий кровозміснику-королю!
На, випий трунок цей! Чи там перлина?
Йди за матір'ю услід.

(КОРОЛЬ вмирає).

ЛАЕРТ.

Оце
гарзд. Отруту цю він сам зготовив.
Прости мені, о Гамлете шляхетний!

Нехай тобі проститься смерть отця
і смерть моя, мені ж — твоя.

(Вмирає).

ГАМЛЕТ.

Хай Бог простить, я за тобою йду.
Горацію, вмираю. Королево
несчасна! Ви, що тремтите і зблідли,
ви тільки глядачі німі. Якби ж то
хоч трохи забарилась люта смерть,
я оповів би вам. Та хай... Дарма...
Я вмру, а ти, Горацію, на світі
ще житимеш. Ти розкажи усім
про мене щиру повість.

ГОРАЦІО.

Ні, о, ні!

Бо я є більше римлянин, як данець.
Тут ще вина лишилося для мене.

ГАМЛЕТ.

Коли ти муж, віддай мені цей кубок.
Невже, Горацію, така неслава
ганьбитиме мое ім'я по смерті!
Коли в твоєму серці є любов,
то ти зречись блаженства і живи,
подиш на цьому світі, щоб усе
про мене розказати...

(Звуки маршу вдалині і постріл за сценою).

Що за гомін?

ОЗРИК.

То Фортінбрас, поляків подолавши,

вітає громом посланців англійських.

ГАМЛЕТ.

Горацію, вмираю. Подолала
мій дух міцна отрута. Не дїждуся
новин із Англії, але віщую,
що оберуть його на королівство.
Вмираючи, за нього подаю
свій голос. Розкажи йому про всі
події наші. Решта — це мовчання.

(Вмирає).

ГОРАЦІО.

Яке шляхетне серце розірвалось!
Прощай, о добрий принце і спочинь.
Хай співи янгольські тебе впокоять.

(Звуки маршу за сценою).

Чого це в бубни б'ють?

(Входять ФОРТІНБРАС і АНГЛІЙСЬКІ ПОСЛАНЦІ з
бубнами і прапорами та ПОЧЕТ).

ФОРТІНБРАС.

Де те видовисько?

ГОРАЦІО.

Що ви хотіли
побачити? Страхи і дива тут,
і годі вам шукати.

ФОРТІНБРАС.

О, яке
видовисько криваве! Горда смерте,

який бучний бенкет улаштувала
в своїм вертепі ти! О, скільки тут
князів на місці трупом полягло.

ПЕРШИЙ ПОСЛАНЕЦЬ.

Жахне видовище! Спізнилась звістка,
що виконала Англія наказу,
що Розенкранц і Гілденстерн сконали,
бо мертві вуха вже глухі. Від кого
почуємо »спасибі« ми?

ГОРАЦЮ.

Не з уст
його, хоч би й він був живий: наказа
їх стратити він не давав ніколи.
Але що ви по цім кривавім вчинку
прийшли так нагло з Англії та з Польщі,
то накажіть, щоб на високих марах
на всенародний показ винесли
тіла. Народові я розкажу,
як сталося усе, й тоді почують
про вчинки нелюдські, жахні, жорстокі,
про вбивства випадкові й душоубства,
задумані лукаво і ехидно,
про замисли підступницькі, що впали
на голову, яка їх породила.
Про все я щиру правду оповім.

ФОРТІНБРАС.

Тож поспішаймо вислухати справу
і скличемо усіх вельмож на раду.
Це нагле щастя я приймаю з сумом.
Я мав старі права на цю корону,
про них я привселюдно ознаймую.

ГОРАЦІО.

За це я теж скажу від імени
того, що голос свій подав за вас
і інших перетягне. Та скінчімо
цю справу, щоб не скаламутить люду,
і щоб не сталося нового лиха.

ФОРТІНБРАС.

Хай Гамлета чотири капітани,
як воїна, на мари понесуть,
бо він, якби на троні сів, то був би
величним королем. Хай музика
гримить, і хай гармати віддадуть
йому потужну славу.

І приберіть тіла, бо не належить
їм тут лежати: це не поле бою.
Солдатам накажіть з гармат стріляти.

(Жалібний марш. Виходять, виносячи мертві тіла. Після
того чути гарматні салюти).